

Nr 129

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.; given Stockholms slott den 3 april 1959.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, vill Kungl. Maj:t härmed

dels föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

dels begära riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering i enlighet med vad föredragande departementschefen förordat;

dels ock inhämta riksdagens yttrande över härvid fogade förslag till valutaförordning.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en teknisk omläggning och modernisering av valutalagstiftningen i likhet med vad som på senare tid skett i fråga om andra beredskapslagar av fullmaktskaraktär.

Vidare begäres riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering för tiden efter den 30 juni 1959, då giltighetstiden för nu gällande valutareglering utgår. Förordnandet avses skola gälla tiden den 1 juli 1959—den 30 juni 1960. Förslag till ny valutaförordning förelägges i samband härmed riksdagen för yttrande.

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag

Härigenom förordnas, *dels* att rubriken till lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939¹ skall lyda på sätt nedan anges, *dels* att 1, 2 och 5 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande sägs, *dels ock* att lagen, vilken jämlikt lag den 25 april 1958 (nr 210) gäller till och med den 30 juni 1959, skall äga fortsatt giltighet tills vidare.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Lag om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag)

Valutalag

1 §.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äge Konungen, när riksdagen ej är samlad, i den mån så prövas oundgängligen nödigt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd jämväl med fullmäktige i riksgäldskontoret, förordna på sätt nedan närmare stadgas; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom trettio dagar sammanträda. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efter rättelse.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2 § första stycket samt 5 och 9 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, stadgar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen, efter hörande av fullmäktige i riksbanken, förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av

¹ Senaste lydelse av 2, 6 och 6 a §§ se 1957:251 samt av 5 § se 1940:613.

*(Gällande lydelse)**(Förelagen lydelse)*

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, fall vara för handen, som i första stycket sägs, äge Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

riksdagen godkänt, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran, skall senast före nästkommande riksdagssessions avslutande meddelat förordnande av Konungen upphävas, i den mån bestämmelserna icke på grund av förordnande jämlikt tredje stycket alltjämt skola gälla.

Då i andra fall än som avses i första och andra styckena så provas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet äger, på framställning av fullmäktige i riksbanken, Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2 § första stycket samt 5 och 9 §§ stadgas helt eller delvis skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. Såvitt angår 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) ävensom 5 § 1) och 3) samt 9 § må Konungen utan samtycke av riksdagen meddela förordnande som nu sagts, om riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas. Sådant förordnande skall inom en månad eller, om riksdags-session ej pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, där est underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader godkänner förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelse i 2 § första stycket eller 5 § eller 9 § äger tillämpning, skola jämväl övriga däremot svarande stadganden i lagen tillämpas.

Då underställning av förordnande sker eller samtycke till förordnande begäres, skola även de föreskrifter, som Konungen i förordnandet med stöd av bestämmelserna i 2 § första stycket samt 5 och 9 §§ utfärdat eller avser att utfärda, föreläggas riksdagen.

(Gällande lydelse)

2 §.

I förordnande, som Konungen jämlikt 1 § meddelar, må föreskrivas:

- 1) att allenast — — — (utländska värdepapper);
- 2) att utländska — — — riksbanken bestämmer;
- 3) att dylika — — — svenskt mynt;
- 4) att svenska — — — i utlandet;
- 5) att dylika — — — till riket;
- 6) att över — — — bestämmer; och
- 7) att i — — — till valutabank.

Genom förordnande, — — — tillkommande befogenheter.

5 §.

Där för tillsyn å efterlevnad av förordnande, som Konungen jämlikt 2 § meddelat, så finnes behövt, äge Konungen stadga skyldighet att förete handelsböcker jämte därtill hörande handlingar, så ock medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser till eller från utlandet, som finnas i postverkets vård. Konungen må jämväl i övrigt meddela erforderliga föreskrifter för förordnandets genomförande så ock till förhindrande av åtgärder, som äro ägnade att uppenbart motverka vinnandet av det med förordnandet avsedda ändamålet.

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Konungen äger i förordnande, som av honom meddelas, föreskriva:

- 1) att allenast — — — (utländska värdepapper);
- 2) att utländska — — — riksbanken bestämmer;
- 3) att dylika — — — svenskt mynt;
- 4) att svenska — — — i utlandet;
- 5) att dylika — — — till riket;
- 6) att över — — — bestämmer; och
- 7) att i — — — till valutabank.

Genom förordnande, — — — tillkommande befogenheter.

5 §.

Där för tillsyn å efterlevnad av förordnande, som av Konungen meddelas, så finnes behövt, äge Konungen

- 1) stadga skyldighet att förete handelsböcker jämte därtill hörande handlingar;
- 2) medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser till eller från utlandet, som finnas i postverkets vård; och
- 3) i övrigt meddela erforderliga föreskrifter för förordnandets genomförande så ock till förhindrande av åtgärder, som äro ägnade att uppenbart motverka vinnandet av det med förordnandet avsedda ändamålet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1959, då valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97) skall upphöra att gälla; dock att förordningen alltjämt skall äga tillämpning beträffande förhållanden, som hänföra sig till tiden före den 1 juli 1959.

Förslag
till
Valutaförordning

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §.

I denna förordning förstås med
betalningsmedel: sedlar och skiljemynt samt växlar, checkar och andra penninganvisningar;

utländska betalningsmedel: utländska sedlar och skiljemynt samt andra betalningsmedel, som innefatta rätt till betalning i utländskt mynt;

utländska fordringar: fordringar, som innefatta rätt till betalning i utländskt mynt och icke grunda sig på värdepapper, dock att till fordran, som här avses, ej skall räknas på avtal grundad fordran, där betalningen fortfarande är betingad av avtalets fullgörande å fordringsägarens sida;

utländska banktillgodohavanden: utländska fordringar, som innestå på räkning hos den, som inom riket äger driva bankrörelse eller som utom riket driver bank- eller bankirrörelse;

värdepapper: aktier, lottbrev och andra delaktighetsbevis i bolag samt obligationer och andra förskrivningar, vilka utfärdats för särskilda delar av skuldbelopp och uppenbarligen äro avsedda för den allmänna rörelsen, så ock handlingar, varigenom någon tillförsäkras förfoganderätt över värdepapper (certifikat);

utländska värdepapper: värdepapper, vilka äro utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet;

vederlag i svenskt mynt: vederlag, som är bestämt att utgå i svenskt mynt eller som utgöres av fordringar eller värdepapper, vilka äro utställda i svenskt mynt.

Såsom bosatt här i riket anses enligt denna förordning, i vad angår fysisk person, svensk medborgare med fast bostad i Sverige, så ock utlänning, som haft fast bostad i Sverige sedan den 1 januari 1957. Juridisk person skall anses vara bosatt i det land, där styrelsen har sitt säte eller, om styrelse icke finnes, där huvudkontoret är beläget. Filial för utländskt bolag eller för utländsk ekonomisk förening, som med stöd av särskilt tillstånd driver näring här i riket, skall anses vara bosatt i Sverige.

**Om köp och försäljning av utländska betalningsmedel och
utländska fordringar**

2 §.

Utländska betalningsmedel och utländska fordringar må, mot vederlag i svenskt mynt, förvärvas allenast från riksbanken eller genom dess förmedling och förtryttas allenast till riksbanken eller genom dess förmedling.

Riksbanken äger meddela

a) bankaktiebolag tillstånd att, för egen eller riksbankens räkning, driva handel med utländska betalningsmedel och utländska fordringar;

b) postverket tillstånd att driva den handel med utländska betalningsmedel, som erfordras för verkets rörelse med postanvisningar och postgiro; samt

c) bankaktiebolag eller annan tillstånd att driva den rörelse med utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som riksbanken prövar erforderlig för allmänhetens tillhandagående med medel för reseändamål.

Bankaktiebolag, som erhållit tillstånd varom under a) sägs, benämnes i denna förordning valutabank.

3 §.

Riksbanken äger närmare bestämma, i vilken omfattning och på vilka villkor utländska betalningsmedel och utländska fordringar må, mot vederlag i svenskt mynt, förvärvas eller föryttras.

Om utförsel av betalningsmedel, fordringsbevis och värdepapper med mera

4 §.

Betalningsmedel och värdepapper så ock fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, må ej utan riksbankens tillstånd utföras ur riket.

5 §.

Tillstånd av riksbanken vare ock erforderligt, därest

1) tillgodohavande här i riket skall överföras till konto eller räkning, som föres i utlandet;

2) den, som är bosatt här i riket, skall överlåta tillgång, som i 4 § sägs, å den som är bosatt i utlandet; eller

3) den, som är bosatt här i riket, skall verkställa inbetalning å eller överföring till konto eller räkning, som här föres till förmån för någon som är bosatt i utlandet, eller eljest verkställa betalning till eller till förmån för i utlandet bosatt person.

Om införsel av betalningsmedel och värdepapper, så ock om försäljning av värdepapper med mera

6 §.

Betalningsmedel så ock fordringsbevis, vilkas företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, ävensom talonger till värdepapper må ej utan riksbankens tillstånd införas till riket.

Tillstånd av riksbanken vare ock erforderligt, därest den, som är bosatt här i riket, skall

1) direkt eller genom annans förmedling, i annat fall än i första stycket avses, mottaga betalning från någon, som är bosatt i utlandet;

2) lämna försträckning mot säkerhet av borgen av någon, som är bosatt i utlandet; eller

3) ikläda sig gäld till någon som är bosatt i utlandet, där ej fråga är om ingående av köpeavtal på inom branschen allmänt tillämpade köpevillkor eller om vidtagande av därmed jämförliga åtgärder.

7 §.

Utan riksbankens tillstånd må värdepapper icke till riket införas annorledes än genom översändande till riksbanken eller till valutabank. Sålunda införda värdepapper må av valutabank utlämnas allenast i samband med deras försäljning eller återförande till utlandet, såvida icke riksbanken annat medger.

8 §.

Värdepapper, som efter denna förordnings ikraftträdande till riket införts eller som här förvaras för någon, som är bosatt i utlandet, må ej utan riksbankens tillstånd försäljas.

Vid meddelande av tillstånd, som i första stycket sägs, må riksbanken jämväl bestämma i vilken ordning försäljningen skall ske och i vilken omfattning säljaren skall äga förfoga över köpeskillingen.

Om förfogande över utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper med mera

9 §.

Över utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden, som tillhöra någon här i riket bosatt, må ej utan riksbankens tillstånd så förfogas, att ägarens innehav av utländska betalningsmedel och utländska banktillgodohavanden därigenom förminskas; dock att sådant tillstånd ej erfordras för föryttring till riksbanken eller till valutabank eller till den, som erhållit tillstånd, varom i 2 § andra stycket under c) sägs.

Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om andra utländska fordringar än banktillgodohavanden, så ock beträffande utländska värdepapper, där fordringarna eller värdepapperen tillhöra någon här i riket bosatt.

10 §.

Här i riket bosatt, som gentemot utlandet äger rätt att kräva betalning eller som ådragit sig betalningsskyldighet gentemot utlandet, må ej medgiva anstånd med eller uppskjuta betalningen eller träffa avtal om betalning annorledes än med vanliga betalningsmedel, såvitt ej annat följer av handelsbruk.

Ej heller må här i riket bosatt, i syfte att kringgå denna förordnings bestämmelser, till någon, som är bosatt i utlandet och med vilken han har gemensamt ekonomiskt intresse, sälja eller av honom köpa varor till annat pris än det i allmänhet gällande eller i samma syfte vidtaga andra liknande åtgärder.

Särskilda bestämmelser

11 §.

Genom denna förordning göres ej inskränkning i riksbanken tillkommande befogenheter eller i den handlingsfrihet, som tillförsäkrats den internationella regleringsbanken i Basel (Banque des Règlements Internationaux).

12 §.

Denna förordning äger ej tillämpning å utländsk medborgare, som tillhör främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning, ej heller å medlemmar av sådan persons familj eller hans enskilda tjänare, därest de bo hos honom och äro utländska medborgare.

13 §.

En var, som är bosatt här i riket eller eljest här uppehåller sig, är pliktig att, i den omfattning riksbanken finner erforderligt, till riksbanken lämna uppgift angående

a) de utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper, som han äger eller innehar;

b) tillgångar i utlandet, vilka tillhöra eller finnas framdeles skola tillkomma honom;

c) guld (även arbeten därav) och guldmynt, som tillhöra honom och som förvaras här i riket; samt

d) förpliktelser, vilka han åtagit sig eller för vilka han eljest häftar gentemot utlandet.

Den som, utan att vara bosatt här i riket, här uppehåller sig är, jämväl i andra fall än i första stycket avses, pliktig att i den omfattning riksbanken finner erforderligt till riksbanken lämna uppgift angående de svenska betalningsmedel och svenska värdepapper, som han äger eller innehar, så ock angående sina fordringar hos eller skulder till här i riket bosatt person.

I förpliktelse, varom i första stycket under d) förmåles, innefattas jämväl åtagande att för någon i utlandet bosatt förvara betalningsmedel, fordringsbevis, värdepapper, guld (även arbeten därav) eller guldmynt.

Underlåter någon att fullgöra uppgiftsskyldighet varom ovan sägs, äger riksbanken förelägga honom lämpligt vite. Riksbanken äger jämväl, där så erfordras för nödig upplysnings vinnande, vid lämpligt vite förelägga uppgiftsskyldig att för riksbanken eller den, som handlar å riksbankens vägnar, tillhandahålla sina handelsböcker jämte därtill hörande handlingar.

14 §.

Riksbanken äger medgiva befrielse från eller lindring i de skyldigheter, som stadgas genom denna förordning.

Ansvarsbestämmelser

15 §.

Den, som uppsåtligen

1) bryter mot någon av de i 2 och 4—10 §§ meddelade föreskrifterna eller

2) för kringgående av förbud, som gäller enligt dylik föreskrift, använder sig av eller medverkar såsom bulvan eller

3) genom oriktig uppgift förskaffar sig rätt till förvärv eller föryttring av utländska betalningsmedel eller utländska fordringar mot vederlag i svenskt mynt eller till riksbankens tillstånd, där sådant erfordras, eller

4) uraktlåter att fullgöra av riksbanken jämlikt 13 § första eller andra stycket föreskriven uppgiftsskyldighet eller ock

5) för fullgörande av sådan uppgiftsskyldighet, som under 4) sägs, avger oriktig uppgift,

straffes med dagsböter eller fängelse. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till straffarbete i högst två år dömas.

Förbryter sig någon av vårdslöshet på sätt i första stycket sägs, vare straffet dagsböter. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse i högst ett år dömas.

16 §.

Lika med olovlig utförsel i strid mot 4 § eller olovlig införsel i strid mot 6 eller 7 § anses försök därtill.

Vad i 15 § är stadgat angående straff för den som uppsåtligen genom oriktig uppgift förskaffar sig rätt eller tillstånd, som avses i nämnda paragraf under 3), skall äga tillämpning jämväl beträffande den som uppsåtligen genom oriktig uppgift försöker skaffa sig sådan rätt eller sådant tillstånd.

17 §.

Dömes någon till straff enligt 15 eller 16 §, må domstolen, efter ty skäligt finnes, kunna förordna, att betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller vederlag därför skola, ändock att de ej tillhöra den dömde, vara, helt eller intill visst belopp, förverkade till kronan eller att den dömde skall vara pliktig att till kronan, helt eller delvis, utgiva deras värde.

Påföljd av förverkande må dock ej inträda, där egendom, varom i första stycket sägs, tillhör annan än den dömde och ägaren icke finnes hava ägt kännedom om brottet eller skälig anledning att misstänka detsamma.

18 §.

Den, som åsidosätter föreskrift, som med stöd av denna förordning meddelats av riksbanken, straffes, där ej gärningen i 15 eller 16 § är belagd med straff, med dagsböter.

Bryter någon mot förbud, som i 7 § valutalagen avses, vare ock med dagsböter straffad, där han ej är underkastad ansvar för tjänstefel.

19 §.

Medverkan till brott, som i denna förordning sägs, straffes efter ty i 3 kap. strafflagen är stadgat, och skall därvid vad i 17 § sägs äga motsvarande tillämpning.

20 §.

Brott mot denna förordning må av allmän åklagare åtalas endast efter angivelse, såvitt angår i 18 § andra stycket omförmäld förseelse, vilken ej innefattar tjänstefel, av målsäganden och eljest av riksbanken. Åtalet anhängiggöres vid allmän domstol.

Det ankommer på vederbörande länsstyrelse att på framställning av riksbanken, efter prövning av förekommande förhållanden, förordna om uttagande av vite, som i 13 § fjärde stycket sägs.

21 §.

I fråga om de i 4 §, 6 § första stycket och 7 § meddelade förbud skall vad i gällande författningar om straff för olovlig varuutförsel eller varuinförsel är stadgat angående beslag och tillsyn äga motsvarande tillämpning; dock att undersökning å person må å ort och i den ordning, som i nämnda författningar stadgas, företagas närhelst anledning därtill föreligger.

Denna förordning skall träda i kraft den 1 juli 1959 och gälla till och med den 30 juni 1960.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27
februari 1959.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *fortsatt giltighet av valutalagstiftningen, m. m.* samt anför därvid följande.

I. Inledning

Genom valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) har Kungl. Maj:t erhållit befogenhet att, när riksdagen ej är samlad, under vissa förutsättningar förordna om inskränkning i olika hänseenden av förfoganderätten över utländska betalningsmedel m. m. Ett sådant förordnande upphör att gälla, om det ej inom viss tid blir av nästföljande riksdag gillat. Under tid, då riksdagen är samlad, äger Kungl. Maj:t enahanda befogenhet efter inhämtande av riksdagens samtycke. Lagen, som ursprungligen gällde till och med den 31 mars 1940, har efter hand erhållit fortsatt giltighet, senast genom lag den 25 april 1958 (nr 210), enligt vilken giltighetstiden utsträckts till och med den 30 juni 1959. Vissa ändringar i valutalagen har skett genom lagar den 28 juni 1940 (nr 613) och den 31 maj 1957 (nr 251).

Med stöd av valutalagen utfärdades efter inhämtande av riksdagens samtycke valutaförordningen den 25 februari 1940 (nr 97). I denna förordning, vilken jämlikt valutalagen icke gäller längre än sagda lag äger giltighet, har vissa ändringar genomförts genom förordningar den 17 maj 1940 (nr 348), den 28 juni 1940 (nr 614), den 9 maj 1941 (nr 244), den 20 oktober 1944 (nr 693), den 26 januari 1945 (nr 16), den 3 juni 1949 (nr 312) och den 3 juni 1955 (nr 303).

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av meddelat förordnande utfärdas av riksbanken, som även har att upptaga och avgöra de ärenden, som föranledes av förordnandet. Riksbankens beslutanderätt enligt valutalagen utövas inom banken av valutastyrelsen.

Mot bakgrunden av den ekonomiska utvecklingen och de därav betingade förändringarna i de faktiska förutsättningarna för upprätthållandet av en valutareglering tillsatte fullmäktige i riksbanken år 1954 en särskild kommitté med uppdrag att utreda frågan om valutaärendenas handläggning m. m. Kommittén överlämnade den 30 juni 1955 till fullmäktige en promemoria

med förslag till vissa ändringar i valutalagen. Promemorian innehöll bl. a. en redogörelse för valutalagens bestämmelser om betingelserna för lagstiftningens tillämpning och för motsvarande bestämmelser i andra krisförordningar. I anslutning därtill uttalades i promemorian att, enär en valutareglering kunde bedömas vara erforderlig för obestämd framtid, det syntes lämpligt att en allmän översyn av valutalagstiftningen företogs, varigenom förutsättningarna för dess tillämpning på ett mera objektivt bestämbar sätt än i gällande lag fastslogs. Enligt kommittén borde vid översynen övervägas om icke i lagstiftningen kunde meddelas särskilda bestämmelser rörande omfattningen av de befogenheter, som fick utnyttjas i mindre kvalificerade situationer. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 oktober samma år anslöt sig bankofullmäktige till vad kommittén anfört samt hemställde om den översyn av lagstiftningen som kommittén ifrågasatt.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 maj 1956 tillkallade jag regeringsrådet Frank Öhman, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare ombudsmannen Sture Henriksson och numera vice riksbankschefen Sven Joge att såsom sakkunniga verkställa en översyn i vissa hänseenden av valutalagstiftningen. Sedan Henriksson avlidit, tillkallades den 31 maj 1957 i hans ställe ledamoten av riksdagens första kammare, studiesekreteraren Eric Holmqvist.

Utredningen erhöll i uppdrag *dels* att pröva frågan om besvär förfarandet i valutaärenden och *dels* att överse valutalagstiftningen ur den synpunkten, att förutsättningarna för dess tillämpning borde klarare angivas, i samband varmed befogenheternas omfattning i olika lägen borde klarläggas.

Den 12 december 1956 avgav utredningen en promemoria rörande besvärsmöjligheten i valutaärenden och därmed sammanhängande spörsmål. Dessa frågor anmäldes för riksdagen i propositionen 1957: 142.

Med skrivelse den 30 oktober 1958 har utredningen till slutförande av sitt återstående uppdrag avlämnat en *promemoria* (stencilerad) om betingelserna för valutalagens tillämpning. Av utredningen upprättat förordningsförslag torde såsom *Bihang* få fogas till detta protokoll.

Över sistnämnda promemoria har, efter remiss, *yttranden* avgivits av fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen, kommerskollegium (efter hörande av handelskamrarna i riket), Sveriges allmänna exportförening, Svenska bankföreningen, Sveriges grossistförbund och Sveriges industriförbund.

Mot bankofullmäktiges yttrande har reservation anmälts av herrar Kollberg och Svärd.

I skrivelse den 5 februari 1959 har *fullmäktige i riksbanken* hemställt, att — under förutsättning att utredningens förslag genomföres från och med den 1 juli 1959 — förordnande enligt valutalagen måtte meddelas att gälla under tiden från och med den 1 juli 1959 till och med den 30 juni 1960. Där- est nyssberörda förslag ej skulle läggas till grund för lagstiftning under riksdagens vårsession, har fullmäktige föreslagit förlängning av giltighets-

tiden för valutalagen i dess nuvarande utformning till och med den 30 juni 1960.

Inom bankofullmäktige har särskilt yttrande avgivits av herr Svärd.

Yttranden över bankofullmäktiges skrivelse har avgivits av samma remissinstanser, som utlåtits sig över utredningens promemoria. Kommerskollegium har därvid inhämtat utlåtande från handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle.

II. Gällande bestämmelser

Betingelserna för valutalagens tillämpning m. m.

Valutalagen är till sin konstruktion en tidsbegränsad fullmaktslag, enligt vilken Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar och inom en i lagen angiven ram äger meddela föreskrifter i valutareglerande syfte. Dessa är, som förut nämnts, upptagna i valutaförordningen.

Bestämmelserna om förutsättningarna för valutalagens tillämpning finnes i 1 §. Förordnande enligt lagen kan meddelas vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, så ock eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Som förutsättning gäller vidare att förordnandet prövas oundgängligen nödigt för uppnående av det mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet.

Om riksdagen ej är samlad, skall fullmäktige i riksbanken ha gjort framställning om förordnande enligt lagen, varjämte samråd skall ske med fullmäktige i riksgäldskontoret. Förordnande må ej meddelas med mindre riksdagskallelse utgått eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Om ej nästföljande riksdag inom trettio dagar från dess början gillar förordnandet, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Är riksdagen samlad, äger Kungl. Maj:t, då en sådan situation som nyss angivits föreligger, med riksdagens samtycke meddela förordnande enligt lagen.

Förutsättningarna för tillämpning av annan beredskapslagstiftning än valutalagen

Beträffande *allmänna förfogandelagen (nr 279)* och *allmänna ransoneringslagen (nr 280) den 26 maj 1954* samt *allmänna prisregleringslagen (nr 236) den 1 juni 1956* gäller följande i avseende på förutsättningarna för tillämpningen.

1. Kommer riket i krig träder stadgandena i omedelbar tillämpning. Då kriget upphört förordnar Kungl. Maj:t senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna med visst ändantag icke vidare skall tillämpas.

2. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, kan Kungl. Maj:t förordna att stadgandena skall äga tillämpning. Sådant förordnande skall, vid äventyr

att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från underställningen av riksdagen gillat, är detsamma förfallet. Upphör krigsfaran skall förordnandet upphävas av Kungl. Maj:t senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

3. För andra fall än krig och krigsfara föreskriver förfogandelagen och ransoneringslagen att Kungl. Maj:t kan med riksdagens samtycke förordna att lagarna skall äga tillämpning under viss tid, högst ett år varje gång, om till följd av krig, vari riket befunnit sig, eller krig mellan främmande makter eller annan utom riket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av viss betydelse. Efter lagändring 1957 gäller i fråga om ransoneringslagen att Kungl. Maj:t, om riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas, kan ge förordnande enligt lagen utan samtycke av riksdagen; sådant förordnande skall emellertid inom viss tid underställas riksdagen.

Prisregleringslagen stadgar att Kungl. Maj:t äger ge förordnanden enligt lagen om av annan orsak än under 1. och 2. angivits uppkommit betydande fara för allvarlig stegring av allmänna prisläget inom riket. I fråga om underställning och riksdagens gillande gäller vad under 2. sägs.

Lagen den 20 juni 1943 (nr 444) om tillståndstvång för byggnadsarbete ger Kungl. Maj:t befogenhet förordna enligt lagen i den mån det erfordras för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. Lagen antages för viss tid i sänder och meddelat förordnande har giltighet endast så länge lagen gäller.

Lagen den 7 december 1951 (nr 767) om räntereglering medger Kungl. Maj:t rätt att efter framställning av bankofullmäktige förordna enligt lagen i den mån så provas oundgängligen nödvändigt för att uppnå det mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Liksom lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete antages lagen endast viss tid i taget.

Lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse och upplåtelse av fartyg m. m., vilken gäller utan tidsbegränsning, bestämde i sin ursprungliga lydelse förutsättningarna för tillämpningen på samma sätt som valutalagen. Den sattes i tillämpning genom kungörelse den 1 september 1939 (nr 592) att gälla fr. o. m. den 3 september tills vidare. Denna kungörelse gäller fortfarande. Genom lag den 6 juni 1957 (nr 289) ändrades bl. a. 1 § så att lagen om riket kommer i krig blir direkt tillämplig; vid krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Kungl. Maj:t sätta lagen i tillämpning med skyldighet att inom viss tid underställa riksdagen förordnandet.

Lagen den 20 december 1957 (nr 684) om betalningsväsendet under krigsförhållanden träder direkt i tillämpning vid krig. Vid krigsfara kan Kungl. Maj:t förordna om tillämpning av bestämmelserna. Likaså äger Kungl. Maj:t sätta bestämmelserna i tillämpning under utomordentliga förhållanden, som föranletts av krig eller krigsfara, vari riket befunnit sig, dock högst för ett år varje gång. Av Kungl. Maj:t vid krigsfara eller andra utomordentliga för-

hållanden meddelat förordnande skall underställas riksdagen och dess fortsatta giltighet blir beroende av riksdagens godkännande inom viss tid.

Motsvarande bestämmelser finnes i *förordningen den 20 december 1957 (nr 686) om taxeringsväsendet under krigsförhållanden m. m.*

Kungl. Maj:ts befogenheter enligt valutalagen

Huvudbestämmelsen om vad som kan föreskrivas i förordnande enligt valutalagen finnes i 2 § första stycket 1)—7).

Denna bestämmelse ger i första hand möjligheter till ingripande på valutamarknaden, varigenom köp och försäljning av utländska betalningsmedel, utländska fordringar samt utländska värdepapper kommer under det allmännas kontroll. Sålunda kan föreskrivas,

att allenast riksbanken och bankaktiebolag, som riksbanken därtill bemyndigar (valutabank), må driva handel med utländska sedlar och skiljemynt, med växlar, checkar, andra penninganvisningar och fordringar, som innefattar rätt till betalning i utländskt mynt (utländska betalningsmedel och utländska fordringar), ävensom med aktier, obligationer och likartade värdepapper, vilka är utfärdade av någon, som är bosatt i utlandet (utländska värdepapper) (punkt 1);

samt att utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper må, mot vederlag som bestämmes i svenskt mynt, förvärvas och föryttras allenast i den omfattning och på de villkor Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, riksbanken bestämmer (punkt 2).

För tillgodosende av behovet av utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper kan införas föreskrift om att dylika tillgångar skall erbjudas riksbanken eller valutabank till inlösen mot konstant ersättning i svenskt mynt (punkt 3).

Vidare kan föreskrivas,

att svenska och utländska betalningsmedel, fordringar och värdepapper icke utan särskilt tillstånd må utföras ur riket eller på annat sätt överföras till utlandet eller överlätas å den, som är bosatt i utlandet (punkt 4);

att dylika tillgångar icke utan tillstånd av riksbanken må införas till riket (punkt 5);

att över värdepapper, som införes till riket eller som här förvaras för den, som är bosatt i utlandet, så ock över köpeskilling, som influtit vid försäljning av sådana värdepapper, ej må förfogas i vidare mån än Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, riksbanken bestämmer (punkt 6); och

att i annat hänseende än förut sagts ej må över utländska betalningsmedel, utländska fordringar och utländska värdepapper utan tillstånd av riksbanken förfogas annorledes än genom föryttring till riksbanken eller till valutabank (punkt 7).

Med de sist angivna föreskrifterna avses att få under kontroll förfaranden som skulle kunna göra ingripanden på valutamarknaden ineffektiva eller som bedömts kunna eljest få icke önskvärda valutamässiga verkningar.

Dessutom kan Kungl. Maj:t enligt 5 § valutalagen stadga skyldighet att förete handelsböcker och medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser till och från utlandet, som finnes i postverkets vård. Jämväl i övrigt kan Kungl. Maj:t meddela erforderliga föreskrifter för förordnandets genomförande, exempelvis stadga uppgiftsplikt beträffande valutainnehav, tillgångar i utlandet eller förpliktelser gentemot utlandet.

Därjämte kan Kungl. Maj:t enligt 5 § sista punkten ge föreskrifter till förhindrande av åtgärder, som är ägnade att uppenbart motverka vinnandet av det med förordnandet avsedda ändamålet. Denna bestämmelse har såsom förarbetena utvisar tillkommit för att ge regleringen full effektivitet. Enligt departementschefens uttalande skulle med stöd av bestämmelsen ett förordnande enligt 2 § kunna kvalificeras med förbud mot förfaranden, som tydligt innebär ett kringgående av förordnandet eller eljest är av beskaffenhet att göra detta mer eller mindre verkningslöst. Bestämmelsen förutsattes bli utnyttjad med yttersta försiktighet.

För överträdelse av föreskrift, som meddelas med stöd av valutalagen, må enligt 9 § stadgas straff. Tillika må bestämmelse meddelas om förverkande till kronan av betalningsmedel, fordringar eller värdepapper, som brottet avser, eller av vederlag därför, så ock om utgivande av däremot svarande värde.

I *valutaförordningen* har närmare bestämmelser givits i syfte att reglera valutahandeln liksom utförseln och införseln av valutor och värdepapper. Regleringen innebär i stora drag att köp av utländska valutor endast får ske från riksbanken eller genom dess förmedling och att försäljning av sådana valutor likaledes är beroende av riksbankens medverkan. I viktiga hänseenden äger riksbanken meddela tillstånd till valutahandel utan iakttagande av denna ordning. För utförsel och införsel av valutor fordras i princip riksbankens tillstånd. I förordningen har vidare intagits bestämmelser om skyldighet för ägare och innehavare av utländska valutor och utländska värdepapper att i den ordning och omfattning riksbanken bestämmer hembjuda dessa för inlösen av riksbanken eller valutabank (10—11 §§). Även i en del andra avseenden har genom valutaförordningen gjorts inskränkning i enskildas rätt att fritt förfoga över utländska valutor. Härutöver må nämnas att riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, i vissa hänseenden må kontrollera brev och andra postförsändelser till eller från utlandet (26 §). På riksbanken ankommer vidare att meddela erforderliga tillämpningsföreskrifter till förordningen (18 §). Slutligen upptager förordningen de ansvarsbestämmelser, som anknyter till valutaregleringen (19—26 §§).

III. Tillämpningen av valutaregleringen

Utredningen har i sin nu avgivna promemoria lämnat en redogörelse för den omfattning, i vilken de valutareglерande befogenheterna hittills tillämpats. Redogörelsen inledes med en tillbakablick, i vilken utredningen anför.

Valutaregleringen insattes i februari 1940 främst för att möjliggöra en begränsning av den valutautströmning, som pågått sedan före krigsutbrottet och som huvudsakligen förorsakades av utgifter för beredskapslagring och andra forceerade varuköp från utlandet, men även, ehuru i mindre mån, berodde på kapitalflykt. Det bör omnämnas att valutaregleringen under sin första tid fick en direkt handelsreglerande uppgift; detta var emellertid ur allmänna samhällsekonomiska synpunkter nödvändigt.

Sedan en allt större del av betalningsutbytet med det europeiska fastlandet under krigsåren kommit att regleras på grundval av 1934 års lag om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m. (clearinglagen) och vidare krigsförhållandena satt spärrar för varu- och tjänsteutbytet med det övriga utlandet, kom valutaregleringen att ha betydelse i huvudsak för viss ransonering — eller kanske snarare ransoneringsberedskap — i fråga om förekommande betalningar. Nämnvärda inskränkningar behövde göras endast för kapitalbetalningarna — ett visst kapitalflyktstryck var märkbart.

Inför krigsslutet syntes delvis nya problem komma att bli aktuella; främst befarades en kapitalinströmning till Sverige, vilken skulle kunna försvåra lösandet även av de penningpolitiska problem, som rent internt bedömdes komma att göra sig gällande. I konsekvens härmed kompletterades också valutaregleringen med möjligheter till ingripanden mot en valutainströmning, sådana som förutsetts i förslaget till valutaförordning I i propositionen 290/1939.

Under den omedelbara efterkrigstiden visade sig den viktigaste uppgiften för de valutavärdande myndigheterna vara att åstadkomma ordnade betalningsförhållanden med utlandet. De traditionella betalningsvägarna hade bringats i oreda genom kriget, bl. a. var utbytbarheten mellan valutorna i stor utsträckning borta. De betalningsförbindelser som åstadkoms tog ofta formen av till handelsavtal anslutna bilaterala betalningsöverenskommelser, innebärande ömsesidig kreditgivning, i vissa fall ömsesidiga åtaganden om köp av den andra valutan mot den egna samt fastställande att betalningarna skulle ledas över vissa konton.

För Sveriges del behövde under de första efterkrigsåren någon egentlig ransonering i fråga om betalningarna till utlandet i allmänhet icke tillgripas, medan däremot övervakningen av att betalningarna leddes i de bilateralt överenskomna kanalerna var av stor betydelse. De potentiella underskotten gentemot de länder som fortfarande hade fritt konvertibla valutor, främst USA, fick dock hållas nere genom ransonering eller ransoneringsberedskap.

Under 1945 och 1946 bedömdes valutareserverna så pass tillfredsställande och exportinkomsterna från Sveriges icke krigsskadade produktionsapparat så pass tillräckliga att ett valutautflöde för import av varor m. m. — vilken ansågs ha en välgörande effekt för uppsugande av överskottsköpkraft inom landet — väl kunde accepteras.

Apprecieringen av kronan i juli 1946 bidrog till en acceleration av valuta-utflödet. Det visade sig att detta kom att få alltför stor omfattning och dessutom främst träffade de fritt konvertibla valutorna. Till följd härav måste under 1947 införas en fullständig verklig ransonering av valutabetalningarna. Denna måste efter hand skäras. För att förstärka valutareserverna tillgreps även hembudsskyldighet för vissa valutor hösten 1947.

Utvecklingen sedan dess har karaktäriserats dels av att Sveriges betalningsläge successivt förbättrats dels av att det internationella samarbetet på betalningsområdet, syftande till ökad utbytbarhet mellan valutorna, efter hand intensifierats.

Utredningen erinrar om, att i den promemoria, som år 1955 avlämnades av den inom riksbanken tillkallade kommittén, lämnades dels en redogörelse för det dåvarande utnyttjandet av de valutareglerande befogenheterna, dels en bedömning av det sannolika behovet av ingripanden i framtiden. I sistnämnda hänseende anförde kommittén följande.

Eftersom det saknas fast grund att stå på vid frågans bedömning, får man inskränka sig till prognoser, byggda på vissa antaganden. Man torde kunna utgå från att man i Sverige även efter genomförande av konvertibilitet tillsvidare under de närmaste åren kommer att vilja bibehålla en reglering i en eller annan form beträffande vissa betalningsförhållanden. Under punkterna a) — f) nämns några områden, där fortsatt kontroll tillsvidare torde bli nödvändig eller lämplig att bibehålla.

a) Utflöde av lättörsligt internationellt kapital (»hot money»). Man har anledning förmoda, att olika länder även efter genomförande av konvertibilitet anser sig böra övervaka kapitalrörelser av den typ, som går till ständiga, utpräglade kreditorländer utan att ha till syfte en produktiv investering. Det förefaller sannolikt att Sverige kommer att inta en sådan ståndpunkt. Troligen vilja vi övervaka inte endast utflöde utan jämväl inflöde av rörligt kapital.

b) Utflöde av kapital för rena placeringsändamål. Man kan utgå från att dylikt utflöde kommer att övervakas, oavsett om det avser köp av exempelvis utländska aktier och obligationer på grund av högre avkastningsmöjligheter eller placering i avsikt att få en reserv för politiska orostider eller av skattekärl. Ätminstone under en tid framåt torde man få räkna med att icke heller obegränsad överföring av emigrants kapital kommer att medgivas. Jämväl inflöde av placeringskapital — däri inbegripet köp av svenska aktier — kan komma att övervakas under avsevärd tid.

c) Investeringar i produktiva företag utomlands. Sådana investeringar — exempelvis i utländska dotterbolag — komma förmodligen att övervakas under avsevärd tid.

d) Ransonering av resevaluta. Även om man kan förutsätta att ransoneringen av resevaluta i egentlig mening kommer att upphöra torde man få räkna med att kontroll i en eller annan form kommer att bibehållas över att kapitalflykt icke sker under sken av köp av resevaluta.

e) Varubetalningarna torde visserligen bli fria men man torde få utgå från att möjligheten bibehållas att kontrollera, att de ej innefatta förtäckt kapitalflykt.

f) Det nuvarande systemet med bilaterala betalningsförhållanden torde komma att bibehållas beträffande vissa länder, vilkas valutor icke äro konvertibla eller som ej ha fri import. Därmed kommer behovet av en övervakning i kanske ungefär nuvarande omfattning att kvarstå i fråga om betalningsförhållandena till dessa länder.

Dagens läge torde, säger utredningen, icke alltför mycket avvika från det läge, som utgjorde grundvalen för riksbankskommitténs bedömningar sommaren 1955. De förskjutningar som ägt rum sedan dess har i huvudsak bestått i att såväl för de viktigaste världsvalutorerna som för svenska kronan väsentliga steg tagits mot full konvertibilitet.

Beträffande huvuddragen i det nuvarande utnyttjandet av valutabestämmelserna anför utredningen följande.

Den nuvarande utformningen av valutaregleringens utnyttjande bygger på att betalningstrafiken koncentrerats över valutabankerna. I stor utsträckning

har dessa bemyndigats att utan riksbankens tillstånd i varje särskilt fall utföra betalningar för vissa ändamål. Vidare skall alla betalningstransaktioner i princip redovisas till riksbanken, som härigenom dels erhåller möjlighet att granska valutabankernas handlande, dels får nödigt underlag för att följa utvecklingen. Redovisningsskyldigheten har dock inskränkts till att avse betalningar överstigande i regel 5 000 kronor med hänsyn till att de smärre betalningarna betyder mindre i sammanhanget.

I fråga om betalningar, som valutabankerna själva icke kan utföra på grundval av generella direktiv, prövar riksbanken ansökningar. Dessa avser bl. a. betalningar där intresset av likformig behandling eller behovet av särskilt noggrann avvägning nödvändiggör en central prövning.

Det viktigaste område, där betalningar anses böra förhindras eller hållas under strikt kontroll, gäller kapitalrörelserna mellan Sverige och utlandet. För vissa av de svårigheter som okontrollerat kapitalinflöde till eller kapitalutflöde ur landet skapar har redogjorts i propositionen 290: 1939 och särskilt i den till denna fogade promemorian om behovet av valutapolitisk krigsberedskap. Kontrollen anses nu behöva omfatta icke endast det lätttrörliga spekulativa kapitalet utan också mera normala kapitalrörelser för placeringsändamål eller investeringar i produktiva företag — gränserna mellan de olika kategorierna kan dock självfallet vara ganska svåra att draga.

För närvarande lämnas i regel tillstånd till överföringar från eller till Sverige för investeringar i produktiva företag; när det gäller överföringar till dollarområdet i regel dock under förutsättning att investeringen kan beräknas inom en relativt näraliggande framtid medföra förbättrade avsättningsmöjligheter för svensk export eller annan valutamässig nytta för landet vid sidan av den direkta kapitalavkastningen. I fråga om överföringar för placeringsändamål lämnas däremot i regel icke tillstånd. Vidare söker man motverka tendenser till spekulativa kapitalrörelser.

I fråga om de löpande betalningarna, sålunda betalningar som ej är av kapitalnatur utan avser likvider för varor och tjänster m. m., förekommer i stort sett för närvarande inga egentliga ransoneringar för betalningarna från Sverige eller någon återhållsamhet i fråga om godkännandet av betalningar till Sverige. De obetydliga inskränkningar som göres sker på det viktigaste området, varuimporten, genom handelsregleringen och sålunda vid sidan av valutaregleringen.

Sedan utredningen avgav sin promemoria har vissa lättnader i valutaregleringen genomförts. Av den redogörelse valutastyrelsen den 27 december 1958 avgivit till bankofullmäktige rörande handhavandet under år 1958 av valutaregleringen (Bilaga till bankoutskottets memorial nr 1 år 1959) framgår sålunda, att man numera på svensk sida biträtt en överenskommelse att upphöra med den europeiska betalningsunionen (EPU) och i dess ställe sätta i kraft det europeiska monetära avtalet (EMA). I anledning härav har valutastyrelsen den 27 december 1958 beslutat vidtaga vissa ändringar i valutabestämmelserna. Dessa sammanhänger huvudsakligen med kronans ökade utbyttbarhet. Denna ökade utbyttbarhet innebär, att utländska krontillgodohavanden på de konton, över vilka betalningstrafiken med utlandet avvecklas, kan omvandlas till vilken som helst utländsk valuta, sålunda även dollarvaluta. Undantagna från denna utbyttbarhet är tillgodohavanden, som tillhör någon bosatt i de bilaterala länderna, d. v. s. Brasilien, Bulgarien, Polen, Rumänien, Sovjetunionen, Spanien, Tjeckoslovakien, Tyska östzonen och Ungern. Utbyttbarheten medför vidare, att betalningar från

Sverige till det konvertibla området d. v. s. ur svensk synpunkt alla länder utom de bilaterala kan verkställas enligt den betalandes val i vilken som helst valuta; betalningar till de bilaterala länderna måste även i fortsättningens ske i de bilaterala betalningskanalerna. En ökad valfrihet uppkommer även vad beträffar de valutor, som kan mottagas vid betalningar från utlandet. Dyliga betalningar kan ske i vilken valuta som helst; dock får betalning från någon i det konvertibla området ej ske med användande av bilateral valuta.

Vissa varor i den svenska importen från dollarområdet har tidigare betalats med dollar, som anskaffats på internationella valutamarknaden mot likvid främst i EPU-valutor. I och med att dessa valutor numera ur svensk synpunkt är likvärdiga med dollarvaluta, har anordningen avskaffats.

Vidare har vissa lättnader beslutats i de restriktioner som gällt beträffande dollarområdet. Sålunda har turistvalutatilldelningen för resor till nämnda område höjts så att den nu är densamma som för övriga länder med undantag för de nordiska och länderna inom pundområdet. Hembudsskyldigheten gäller ej längre och efter därom av riksbanken gjord framställning har Kungl. Maj:t numera upphävt skyldigheten att avgiva införsel- och utförsel-deklarationer.

IV. Utredningens förslag

Rörande förutsättningarna för valutalagens tillämpning anföres i promemorian till en början.

Valutalagen motiverades vid sin tillkomst av behovet att stärka möjligheterna att ingripa på penningmarknaden för att icke den penningpolitiska målsättningen skulle äventyras av okontrollerade valutaroelser. Lagstiftningens penningpolitiska syfte har kommit till uttryck i 1 § valutalagen. Vid lagens tillkomst fanns en fri valutamarknad och betalningstrafiken till och från Sverige löpte utan andra inskränkningar än dem, som betingades av utländska valutarestriktioner. För sådana fall förekom en reglering av betalningarna genom 1934 års clearinglag. Denna reglering hade till uppgift att åstadkomma betalningsutjämning i förhållande till land som genom valutarestriktioner begränsade betalningen av svenska fordringar.

Valutaförordningen i dess lydelse före ändringen 1944 innehöll bestämmelser avseende utflöde av valuta. Efter ändringen 1944 av valutaförordningen fick denna sådan utformning att betalningstrafiken med utlandet helt kunde regleras. — Åren efter andra världskrigets slut baserades Sveriges utrikeshandel och betalningsutbytet i stor utsträckning på bilaterala handels- och betalningsavtal. Valutalagstiftningen har använts för att dirigera betalningarna i enlighet med avtalens föreskrifter. Samma funktion har lagstiftningen fått i vad gäller betalningarna inom EPU-området.

I den situation, som inträtt på den internationella valutamarknaden efter andra världskriget, har alltså valutalagstiftningen kommit att bilda grunden för regleringen av Sveriges betalningsutbyte med utlandet överhuvud. Det är från detta faktiska läge som utredningen haft att utgå vid sina överväganden.

De sakkunniga omnämner härefter att departementschefen i direktiven för utredningen uttalat, att det synes uppenbart att möjlighet till valutaregle-

ring erfordras jämväl i fortsättningen. Att så är fallet om Sverige skulle komma i krig eller krigsfara är enligt utredningens åsikt utan vidare klart.

När det gäller att i övrigt ange de situationer, då en valutareglering kan behöva tillgripas ställer sig problemet betydligt svårare. Det nu i lagen förekommande uttrycket »eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» synes utredningen mindre lämpligt för att beskriva exempelvis det läge, som för närvarande är rådande och som av statsmakterna bedöms vara sådant att det nödvändiggör en bibehållen, ehuru uppmjukad valutareglering. Vid sina överväganden har utredningen funnit att det överhuvud är ytterligt vanskligt att — om man bortser från krigs- och krigsfarefallen — i lagtext någorlunda klart avgränsa de lägen, som kan anses motivera en valutareglering i penningpolitiskt syfte eller eljest för ordnande av landets internationella betalningsförhållanden. Svårigheterna framträder icke minst mot bakgrunden av de skiftande och labila förhållanden som rått under efterkrigstiden. Innan denna fråga ytterligare diskuteras har utredningen funnit det lämpligt att behandla vissa spörsmål avseende lagens giltighetstid och formella konstruktion i övrigt. Härom anföres i promemorian följande.

Valutalagen är för närvarande en tidsbegränsad fullmaktslag, som regelmässigt förlängts för ett år i sänder. Såvitt lagen är avsedd att tagas i bruk vid krig eller krigsfara, saknas emellertid anledning att varje år ompröva lagens bestånd. Ur beredskapssynpunkt är det värdefullt att ha en permanent lag, som innefattar nödiga fullmakter för Kungl. Maj:t att handla i nämnda fall. Under senare år har åtskilliga av våra beredskapslagar gjorts permanenta. Nämnas må allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen. Enligt utredningens uppfattning talar starka skäl för att vår beredskap för krig och krigsfara kompletteras med permanenta regler även på valutaområdet.

Liksom nämnda lagar bör valutabestämmelserna automatiskt bli tillämpliga om landet råkar i krig, d. v. s. Konungen bör äga meddela förordnande och föreskrifter enligt lagen utan medverkan av riksdagen.

Även för det fall att landet hotas av krig är behovet att snabbt kunna ingripa i valutaförhållandena starkt framträdande. Lämpligen bör därför gälla — likaledes i anslutning till de nyss nämnda lagarna — att Konungen skall äga utan att avvakta riksdagens samtycke förordna om valutalagens tillämpning och utfärda reglerande föreskrifter. Med hänsyn till det ansvar riksbanken har för valutavärden bör emellertid — i likhet med vad för närvarande är fallet då riksdagen icke är samlad — dessa åtgärder få företagas först efter framställning av fullmäktige i riksbanken. Att även kräva medverkan av fullmäktige i riksgäldskontoret synes däremot icke erforderligt. Samtycke av riksdagen till åtgärderna bör inhämtas inom viss kortare tid. Bestämmelserna härom bör följa samma schema som upptagits i nyss angivna beredskapslagar.

En permanent valutalagstiftning avsedd endast för fall av krig och krigsfara synes utredningen icke vara ägnad att inge några egentliga betänkligheter. Däremot kan möjligen vissa invändningar riktas mot att en lagstiftning avseende andra lägen göres permanent. En tänkbar utväg är att tillgripa särskild lagstiftning i den mån valutareglering bedömes erforderlig i andra situationer än krig och krigsfara. Häremot talar emellertid, framhåller utredningen, bl. a. den omständigheten att även en sådan lagstiftning bör — åt-

minstone för den framtid som nu kan överblickas — ha fullmaktskaraktär för att möjliggöra ett snabbt handlande. De osäkra internationella förhållandena gör att en sådan beredskap icke torde kunna undvaras i dagens läge. Att arbeta med två fullmaktslagar med i många stycken samma materiella innehåll anser utredningen icke lämpligt. Bestämmelserna om valutareglering bör därför om möjligt sammanhållas i en gemensam lag.

Lösningen av frågan synes utredningen vara att — med bibehållande av den gemensamma lagstiftningsramen — för andra lägen än krig och krigsfara i största möjliga utsträckning säkra riksdagens inflytande på Kungl. Maj:ts utnyttjande av fullmakterna. Förfarandet för att bringa bestämmelserna i tillämpning bör sålunda närmas till en normal lagstiftningsakt.

För närvarande gäller i princip att riksdagen skall lämna samtycke till förordnande enligt lagen, och flertalet av bestämmelserna i valutaförordningen har varit under riksdagens bedömande i en eller annan form. Sedan en prövning av bestämmelserna en gång ägt rum, sker emellertid ingen omprövning mot bakgrunden av förändrade faktiska förhållanden. I samband med att själva valutalagen årligen förlänges, sker ej någon prövning av innehållet i valutaförordningens bestämmelser, trots att dessa tillkommit i ett läge som kanske skiljer sig avsevärt från det aktuella. Ett en gång lämnat samtycke till förordnande anses sålunda fortfarande gälla, om blott lagens giltighetstid förlänges. Utredningen anför vidare.

I fortsättningen bör i en valutalag, som sålunda bör vara gemensam och permanent, för nu avsedda situationer, d. v. s. då krig eller krigsfara icke är för handen, i princip krävas, liksom nu, riksdagens samtycke för att Konungen skall äga förordna enligt lagen och sålunda bringa den i tillämpning. Till detta bör emellertid komma att sådant förordnande skall lämnas för viss tid. Förordnande bör sålunda kunna omfatta exempelvis ett år, d. v. s. den tidrymd för vilken själva valutalagen hittills brukat förlängas, eller också, om så bedömes lämpligt, en längre period. Om riksbanksfullmäktige och Konungen vid utgången av den bestämda tiden bedömer läget vara sådant att fortsatt förordnande är erforderligt, måste alltså frågan föreläggas riksdagen genom proposition. I lagen bör vidare anges att förordnande skall kunna avse att lagens bestämmelser helt eller delvis skall äga tillämpning. Härigenom ges i lagen en anvisning att möjlighet föreligger, om så finnes önskvärt, att begränsa förordnande exempelvis genom att utesluta vissa slag av ingripanden eller undantaga transaktioner av viss karaktär eller av mindre vikt från fullmakterna. I de nu angivna delarna skulle bestämmelserna komma att i stort sett ansluta till motsvarande stadganden i exempelvis allmänna förfogandelagen. Härutöver bör emellertid för valutalagstiftningens del gälla, att även de föreskrifter som avses att givas i förordnandet med stöd av de olika fullmaktsparagraferna i lagen skall föreläggas riksdagen.

Med denna konstruktion av fullmaktslagen får riksdagen tillfälle att, då fullmakter begäres, pröva icke blott dessas allmänna omfattning och den tidrymd, varunder de skall gälla, utan också innehållet i den blivande tillämpningsförordningen. Vid prövningen kan hänsyn tagas till det aktuella läget och den väntade utvecklingen, och fullmakterna kan avpassas i enlighet därmed. I själva verket synes en sådan ordning innebära möjlighet till ett mera direkt inflytande för riksdagen på valutaregleringen än den nuvarande. Med hänsyn härtill synes icke heller för andra lägen än krig eller

krigsfara några större betänkligheter behöva möta mot en permanent valutalagstiftning.

Om sålunda i nu avsedda situationer huvudregeln bör vara att förordnande enligt valutalagen icke må meddelas utan att riksdagens samtycke först inhämtats, anser utredningen likväl möjligheten för Kungl. Maj:t att ingripa även utan samtycke icke böra helt uteslutas. På ett annat område, nämligen ransoneringslagstiftningens, infördes på våren 1957 en sådan befogenhet, sedan erfarenheterna från Suezkrisen på hösten 1956 visat att behov kunde uppkomma av mycket snabba ingripanden. Enligt den lagändring som genomfördes kan Kungl. Maj:t utan samtycke av riksdagen meddela förordnande om tillämpning av allmänna ransoneringslagen, därest riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas. Sådant förordnande skall inom viss kortare tid underställas riksdagen. Motsvarande föreskrifter bör enligt utredningens uppfattning upptagas i valutalagstiftningen. En inskränkning av denna Kungl. Maj:ts befogenhet bör dock ske. Enligt 2 § första stycket 3) valutalagen kan föreskrivas att utländska betalningsmedel, fordringar och värdepapper skall erbjudas riksbanken eller valutabank till inlösen mot kontant ersättning i svenskt mynt. Ett förordnande om sådan hembudspflicht ingriper på ett alldeles särskilt sätt i enskild rätt. Då någon större olägenhet knappast behöver befaras av att undantaga införande av hembudspflicht från Kungl. Maj:ts befogenhet i nu avsedda fall, föreslår utredningen att så sker.

Då underställning sker av ett av Kungl. Maj:t meddelat förordnande av nu angivet slag, bör även förordnandets föreskrifter föreläggas riksdagen. Motsvarande bör gälla i fråga om förordnande, som meddelats med stöd av bestämmelserna för fall av krigsfara.

Utredningen tar härefter upp frågan om de närmare förutsättningarna för valutalagstiftningens tillämpning i andra situationer än krig och krigsfara. I denna del må ur promemorian återgivas följande.

Utredningen har tidigare berört svårigheterna att i lagtexten klart ange de faktiska belingelserna — bortsett från krig och krigsfara — för valutalagstiftningens tillämpning. Om emellertid lagstiftningen anordnas i enlighet med vad utredningen i det föregående föreslagit så att meddelande av förordnande enligt lagen kommer att i åtskillig mån vara jämställt med en lagstiftningsakt, minskar behovet av en dylik bestämning. Riksdagen har ett avgörande inflytande på frågan om Konungen skall äga utfärda förordnande. Detta skall vara tidsbegränsat. Riksdagen kan alltså förbehålla sig möjligheten att ompröva förordnandet inom den tidrymd riksdagen finner lämplig. Erforderliga garantier vinnes härigenom, att lagen icke kommer till användning i andra situationer än då Konungen och riksdagen — de båda lagstiftande instanserna — är ense därom.

Med hänsyn till det anförda har utredningen funnit sig böra föreslå att det i lagen nu förekommande uttrycket »eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» skall utgå utan att ersättas av annan motsvarande bestämning. Emellertid bör i lagtexten alltjämt — för andra fall än krig och krigsfara — bibehållas en beskrivning av förordnandenas allmänna syfte. Valutaregleringen avsågs vid sin tillkomst vara ett instrument för

genomförande av den penningpolitiska målsättningen i ovan angivna situationer. Detta kom till uttryck i lagen genom att där föreskrives som förutsättning för förordnande att detta prövas oundgängligen nödigt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet.

Såsom torde framgå av den tidigare lämnade framställningen har åt detta uttryck givits en ganska vid innebörd, i det valutalagstiftningen bildar grunden för regleringen av betalningsutbytet överhuvud. Det kan enligt utredningens mening råda viss tvekan huruvida de nuvarande ordalagen verkligen till fullo täcker den användning som valutalagstiftningen sålunda faktiskt har. Lämpligen synes därför — i anslutning till den faktiska tillämpningen — det nuvarande stadgandet böra omformuleras så, att förordnande skall kunna meddelas då det prövas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet.

Såsom förut angivits framkommer valutaregleringens egentliga materiella innehåll i de tillämpningsföreskrifter riksbanken utfärdar. Att riksdagen skulle medverka till utformningen av sådana detaljföreskrifter — som för övrigt enligt sakens natur måste kunna ändras mycket snabbt bl. a. till följd av växlingar i läget i andra länder — anser utredningen ej böra komma ifråga. Det kan emellertid vara naturligt att riksbanken på lämpligt sätt låter riksdagen få kännedom om det väsentligaste materiella innehållet i valutaregleringen med angivande av de betydelsefullare förändringar som skett under redovisningsperioden.

Utredningen har på grund av de givna direktiven även undersökt möjligheten att differentiera befogenheterna att meddela förordnande enligt valutalagen. Närmast torde ha åsyftats, säger utredningen, att genom stadganden i själva valutalagen befogenheterna skulle begränsas för mindre utsatta situationer. De åtgärder, som skulle omfattas av Kungl. Maj:ts fullmakter i sådana lägen, skulle vara mindre ingripande än eljest. Om likväl en mera omfattande reglering skulle finnas nödvändig, skulle riksdagens medverkan i vanlig ordning erfordras.

Mot bakgrunden av den nuvarande ordningen för tillämpningen av valutalagen kan ett önskemål att genomföra en dylik begränsning i valutalagen te sig förklarlig. Någon regelbunden omprövning från riksdagens sida av ett en gång lämnat godkännande av valutaförordningens bestämmelser har ej pläгат ske. Endast själva lagens fortbestånd har årligen prövats, och tillämpningsbestämmelserna har i allmänhet kommit under riksdagens bedömning endast i samband med ändringar däri.

Emellertid skulle frågan komma i annat läge, om man genomför utredningens förslag beträffande meddelande av förordnande i andra fall än vid krig eller krigsfara. Riksdagen får möjlighet att mera direkt påverka tillämpningsföreskrifternas innehåll och tillämpningsförordningen kommer under omprövning tid efter annan. Såsom tidigare framhållits kan vid prövningen hänsyn tagas till det aktuella läget, och fullmakterna kan avpassas därefter.

En i själva lagen genomförd differentiering av fullmakterna måste, framhåller utredningen, med nödvändighet bli mycket schablonartad och skulle

därigenom bli av föga värde. Enligt utredningens uppfattning synes den återkommande prövning från riksdagens sida av fullmakterna som åstadkommes genom utredningens förslag erbjuda en lämpligare lösning av differentieringsfrågan.

På en punkt har utredningen övervägt huruvida det likväl icke kunde vara lämpligt att en differentiering genomfördes i själva lagen, nämligen i fråga om brevkontrollen. Utredningen anför härom.

Enligt 5 § valutalagen kan Kungl. Maj:t medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser till eller från utlandet, som finns i postverkets vård. På grundval av denna bestämmelse har i 26 § valutaförordningen förordnats att, där det finnes erforderligt för att hindra eller uppdaga brott mot in- och utförselbestämmelserna eller försök till sådana brott, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, må utöva nämnda kontroll. Bestämmelsen har emellertid sedan en lång följd av år icke tillämpats.

Utredningen anser att det kan ifrågasättas huruvida icke tillämpningen av brevkontrollbestämmelsen i valutalagen borde reserveras för krigs- och krigsfarefallen. Emellertid kan behov av bestämmelsen föreligga även i andra situationer. Det är då lämpligare att bestämmelsen bibehålles oförändrad i lagen och att bedömningen av behovet att utnyttja bestämmelsen göres av Kungl. Maj:t och riksdagen i anslutning till den prövning av vederbörande tillämpningsförordning som enligt förslaget skall äga rum.

Utredningen anser sig sålunda icke böra förorda, att särskilda regler om differentiering av befogenheterna införes i valutalagen.

V. Yttrandena över utredningens förslag

Utredningens förslag att i fråga om utformningen närma valutalagen till på senare tid utfärdade beredskapslagar och att därvid förläna valutalagen giltighet tills vidare har tillstyrkts av *majoriteten inom fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen samt kommerskollegium.*

Bank- och fondinspektionen framhåller, att såsom förhållandena utvecklats sig på den internationella valutamarknaden efter andra världskriget, valutastiftningen haft stor betydelse för regleringen av Sveriges betalningsutbyte med utlandet. I likhet med utredningen anser inspektionen därför att möjlighet till valutareglering erfordras inom överskådlig tid. Med denna utgångspunkt synes utredningen, såvitt inspektionen kan bedöma, ha löst sitt uppdrag på ett tekniskt tillfredsställande sätt.

Svenska bankföreningen uttalar att, ehuru det torde finnas utrymme för väsentliga uppmjukningar i valutaregleringen, föreningen likväl icke vill göra gällande att den omedelbart kan avskaffas till alla delar. Föreningen anför i detta hänseende följande.

Sannolikheten för att valutareglering icke kan undvaras, om landet kommer i krig eller utsättes för krigsfara, måste enligt bankföreningens mening

bedömas vara så stor, att intet synes vara att erinra mot en permanent beredskapslagstiftning som bemyndigar Kungl. Maj:t att i dylika lägen förordna om sådan reglering. För andra fall bör däremot målsättningen vara att komma bort från regleringar på valutaområdet. Ett valutaskydd genom åtgärder som ingriper i den enskildes fria förfoganderätt har en helt annan karaktär än de metoder, med vilka en centralbanks uppgifter på valutaområdet genomföres under normala förhållanden. Sådana åtgärder bör tillgripas endast i nödfall och endast under förutsättning att föreliggande risker och svårigheter ej kan bemästras med andra medel. Det är därför viktigt att lagstiftningen icke utformas så, att valutaregleringen mer eller mindre automatiskt kan bli permanent. — — — Frågan, huruvida och i vilken omfattning den skall bestå, bör emellertid hållas levande och omprövas med korta mellanrum. Bedömandet bör därvid ske med hänsyn till det ekonomiska förhållandet mellan Sverige och utlandet vid den aktuella tidpunkten. En valutareglering som går utöver vad de internationella förhållandena vid var tid kan tänkas tvinga oss till, blir en hämsko på näringslivets fortsatta utveckling och kan därigenom medföra stora skadeverkningar på hela samhällsekonomin.

Allmänna synpunkter liknande dem bankföreningen anfört har även framförts av *Sveriges grossistförbund*, som i princip icke har något att erinra mot utredningens förslag under förutsättning att vissa i det följande behandlade jämkningar i detsamma vidtages.

Några remissinstanser har i första hand avstyrkt, att frågan om förlämnande av giltighet tills vidare åt valutalagen i dagens läge upptages till avgörande. Sålunda anför *Sveriges allmänna exportförening* i sitt yttrande.

En utveckling mot friare världshandel ligger helt i linje med svenska handelspolitiska målsättningar. Det kan i detta sammanhang erinras om huruledes riktpunkten för vår handelspolitik under 1930-talet var att rida spärr mot de autarkitendenser, för vilka i första hand Tyskland och Sovjetunionen gingo i spetsen. Efter kriget har vid upprepade tillfällen såväl från myndigheternas som från näringslivets sida understrukits, att Sverige bör eftersträva en så fri internationell handel som möjligt. På valutaområdet utgör exempelvis vår anslutning år 1950 till Internationella valutafonden och Världsbanken ett belägg härför. En av målsättningarna för Internationella valutafonden är sålunda upphävandet av alla valutarestriktioner, som lägga hinder i vägen för den internationella handeln, medan Världsbanken enligt sin stadga bl. a. skall främja internationella kapitalinvesteringar. Sveriges deltagande i arbetet inom OEEC på att avveckla hindren för varu- och betalningsströmmarna ävensom den vid upprepade tillfällen framförda åsikten, att vi å svensk sida se etablerandet av ett västeuropeiskt frihandelsområde såsom ett led i ökad frihet för världshandeln över huvud, utgöra ytterligare belägg för den liberala inriktningen hos svensk utrikeshandelspolitik.

Upprinnelsen till den nu gällande svenska valutalagstiftningen var en av krigsförhållandena motiverad fruktan för å ena sidan kapitalflykt, å den andra överdriven kapitaltillströmning. Under tiden efter andra världskriget har emellertid, såsom de sakkunniga framhållit, valutalagstiftningen kommit att bilda grunden för en reglering av Sveriges betalningsutbyte med utlandet över huvud. Detta har kunnat ske genom att valutalagen förlängts från år till år. En faktisk lättnad i regleringen har visserligen åstadkommit genom ett system av dispenser, men detta ter sig för den enskilde ofta svår-

överskådligt och vanskligt att lägga till grund för affärsdispositioner med utlandet.

Såsom motivering för ett förlänande av permanent karaktär åt valutalagstiftningen anför nu utredningen, att det även i fortsättningen kommer att behövas spärrar ej blott för det lätttrörliga internationella kapitalet utan även för kapitalrörelser i investerings- och placeringssyfte. Vidare skulle de löpande betalningarna behöva övervakas i och för kontroll av att de icke innefatta förtäckta kapitalrörelser samt att de, vad avser vissa s. k. bilaterala länder, verkställas på föreskrivna vägar. De sakkunnigas bedömning sker härvidlag på grundval av en inom Valutakontoret år 1955 upprättad promemoria; från denna tidpunkt skulle sålunda enligt deras mening några mera avgörande förändringar i förutsättningarna för en valutareglering icke ha inträffat. — Exportföreningen kan med hänsyn till det storartade frigörelsearbete på varuutbytes- och betalningsområdet, som sedan dess genomförts framför allt inom ramen för OEEC och EPU, icke dela denna uppfattning.

En avgörande omständighet i förevarande sammanhang är enligt föreningens åsikt, att de aktuella planerna på en nordisk och en europeisk integration inom en nära framtid torde kräva, att hela problemet rörande valutaregleringens utformning och bestånd tages under omprövning. Att i ett dylikt läge taga definitiv ställning till spörsmålet om vår valutalagstiftnings formella konstruktion för framtiden synes föreningen icke böra ifrågakomma.

Sveriges industriförbund finner i sitt utlåtande det anmärkningsvärt, att utredningen bundit sig vid förutsättningen att en permanent valutalagstiftning är ofrånkomlig under överskådlig framtid. Enligt förbundets åsikt hade det varit naturligare att utgå från att valutaregleringen såsom en krisföreteelse åtminstone på längre sikt borde avvecklas. Detta inte minst med tanke på att Sverige genom sin anslutning till Internationella valutafonden och OEEC åtagit sig att snarast möjligt undanröja gällande restriktioner för det internationella betalningsutbytet. Förbundet anser att utredningens promemoria icke utgör tillräckligt underlag för att nu ändra valutalagen. En förutsättningslös omprövning av valutaregleringen bör i stället komma till stånd, varvid möjligheterna att successivt avveckla restriktionerna i fredstid bör beaktas. Målet bör härjämte vara, att så långt som möjligt inskränka Kungl. Maj:ts fullmakter i valutareglernade syfte i händelse av krig, krigsfara eller andra förhållanden, som icke kan undanröjas genom inhemska åtgärder.

Reservanterna inom bankofullmäktige anser ej heller utredningens förslag kunna läggas till grund för en permanent lagstiftning.

I den nu föreliggande promemorian förordas vissa ändringar i valutalagen med avseende å *betingelserna för lagens tillämpning*, när riket är i krig eller krigsfara. Sålunda föreslås att lagen automatiskt skall träda i tillämpning vid krig. Vid krigsfara skall Kungl. Maj:t på framställning av bankofullmäktige kunna förordna om lagens till-

lämpning. Förordnandets bestånd göres dock beroende av att det inom viss tid underställes riksdagens prövning.

Kommerskollegium anför, att enighet torde råda därom, att statsmakterna i angivna situationer måste med stöd av en fullmaktslag kunna ingripa med valutareglerande föreskrifter. Det synes kollegiet angeläget att en dylik fullmaktslagstiftning ständigt är i kraft, så att Kungl. Maj:t utan dröjsmål kan förordna om dess tillämpning. En sådan ordning är betingad av beredskaps-skäl och ligger helt i linje med de överväganden som gjorts beträffande andra fullmaktslagar såsom förfogande- och ransoneringslagarna.

Sveriges grossistförbund säger sig i princip intet ha att erinra mot en lagstiftning, som under angivna extrema förhållanden ger Kungl. Maj:t bemyndigande att reglera valutarörelserna.

Sveriges industriförbund framhåller i detta sammanhang att det är utomordentligt angeläget att redan de stadganden, som enligt valutalagen avses gälla i händelse av krig eller krigsfara, blir föremål för omprövning.

Liksom hittills skall enligt utredningens förslag kunna tillgripas valutareglering även i andra situationer än krig eller krigsfara. Såsom förutsättning för lagens tillämpning har utredningen angivit, att så prövas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet. Om endera förutsättningen föreligger, äger Kungl. Maj:t på framställning av bankofullmäktige med riksdagens samtycke förordna att valutalagens bestämmelser för viss tid skall träda i tillämpning. Om riksdagens samtycke ej kan utan olägenhet avvaktas, äger Kungl. Maj:t utfärda förordnande, som därefter underställes riksdagen.

Enligt *majoriteten inom bankofullmäktige* innebär förslaget en klar vinning genom att det gällande rekvisitet för förordnande om valutareglering — att »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» är rådande — blivit utmönstrat. Fullmäktige anser det måhända kunna ifrågasättas om den föreslagna formuleringen angående valutaregleringens målsättning utgör en så objektiv bestämning av förutsättningarna för utfärdande av valutaregleringsförordnande som i och för sig varit önskvärt. Enligt förslaget skall riksdagen emellertid godkänna ett dylikt förordnande antingen omedelbart eller vid underställning i efterhand. Då förordnandet alltså kommer att uppbäras av sammanstående beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen anser fullmäktige det sakna större betydelse hur lagtexten preciserar förutsättningarna för förordnande av nu nämnt slag.

Bank- och fondinspektionen anför, att den föreslagna möjligheten för Kungl. Maj:t att meddela förordnande om tillämpning av valutalagen även i andra fall än vid krig eller krigsfara icke torde möta några betänkligheter, då riksdagens medverkan gjorts till en förutsättning härför.

Kommerskollegium, som med vissa jämkningar tillstyrker utredningens förslag, anför till en början i sitt yttrande.

Gällande valutalag, som är en tidsbegränsad fullmaktslag, har varit i tillämpning alltsedan år 1940. Såvitt avser efterkrigstiden, har som grund för de årliga förlängningarna av giltighetstiden åberopats det stadgande i lagen som medger dess tillämpning under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Såsom utredningen framhållit, är det högst tvivelaktigt, om denna grund verkligen är hållbar i dagens läge, och enligt kollegii mening är det lämpligt att ändring härutinnan sker. Oavsett detta har emellertid utredningen funnit uppenbart, att valutareglerns bestämmelser i någon form kunna vara nödvändiga även då riket icke befinner sig i krig eller krigsfara eller förhållandena ej äro sådana som nyss sagts. Handelskamrarna synas icke heller i detta hänseende ha något att invända mot utredningens bedömning och för sig.

Beträffande den lämpliga formen för berörda bestämmelser har utredningen, efter att ha ingående vägt skälen för och emot, förordat den lösningen, att de böra ingå som en del av den permanenta valutalagen, som sålunda avses kunna bli tillämplig också när krig eller krigsfara icke är för handen. Mot denna lösning ha en del av handelskamrarna anfört betänkligheter. Deras principiella inställning torde vara, att ett så allvarligt ingrepp i näringslivets och den enskildes frihet som en valutareglern innebär icke i fredstid bör ske med hjälp av en permanent fullmaktslagstiftning utan att härför fordras lagstiftning i vanlig ordning. I anslutning härtill understrykes vikten av att söka skapa sådana förhållanden, att valutareglern bli överflödiga. Dessa handelskamrar synas mena, att förekomsten av en permanent lag på området, vilken utan större omgång kan sättas i tillämpning, avtrubbar statsmakternas benägenhet att effektivt verka för ett dylikt mål.

Ingen torde bestrida, att en valutareglern är förenad med så stora nackdelar för såväl näringslivet som enskilda att sådan reglern bör undvikas. Härvid må erinras om att det — av vårt land biträdda — internationella samarbetet på det ekonomiska området syftar bl. a. till en avveckling av alla valutarestriktioner. Anledning saknas till antagande att statsmakternas inställning till dessa frågor skulle påverkas av den omständigheten huruvida en permanent valutalag av beredskapsnatur tillskapades eller ej. Såsom ovan antytts och även bestyrkes av erfarenheterna icke endast från berörda internationella samarbete utan också från våra internationella förbindelser över huvud, kan läget också under fredliga förhållanden vara sådant eller snabbt utvecklas därhän att en valutareglern bedömes som ofrånkomlig. Mot bakgrunden härav finner kollegium övervägande skäl — främst praktiska — tala för den av utredningen föreslagna lösningen.

Av hänsyn till rättssäkerhetskravet bör, anser kollegium, förordnande om lagens tillämplighet i fredstid så långt möjligt meddelas i den ordning som gäller då fråga är om vanlig lag. Enligt kollegii mening är detta krav tillbörligen tillgodosett i utredningens förslag; genom detta har riksdagens medverkan säkerställts i rimlig omfattning. Emellertid finner kollegium det önskvärt att förutsättningarna för förordnandet kunde utformas så att fullmakten anknöts till ett objektivi påvisbart förhållande. Därvid ligger det nära till hands att söka avfatta stadgandet i nära överensstämmelse med de i GATT-stadgan samt Internationella valutafondens stadga lämnade bestämmelserna angående rätt att upprätthålla valutarestriktioner. En dylik avfattning torde dock framförallt av praktiska skäl vara svår att åstadkomma.

Enligt kollegii mening skulle det vara ett steg i rätt riktning, om orden »för uppnående av det mål, som fastställts» utgick ur utredningens förslag till 1 § tredje stycket första meningen samt ordet »oundgängligen» insköts framför ordet »erforderligt».

Från några remissinstansers sida framhålles, att den föreslagna formuleringen av förutsättningarna för tillämpning av valutalagen i fredstid innebär en avsevärd utvidgning i förhållande till vad som stadgas i gällande lag. *Sveriges allmänna exportförening* hävdar sålunda i sitt yttrande, att det utomordentliga ingrepp i näringslivets och enskilda individers frihet, som en valutareglering i och för sig innebär, kräver en betydligt mer kvalificerad situation än vad som angivits i förslaget.

Sveriges industriförbund påtalar, att de kriterier, enligt vilka valutalagen skall kunna sättas i kraft, i förslaget fått en utomordentligt vag och vitt syftande innebörd. Det synes förbundet som om valutalagens tillämpning i annat fall än krig eller krigsfara under alla förhållanden kunde begränsas till sådana situationer, då det med hänsyn till valutareservens storlek eller sammansättning prövas oundgängligen nödvändigt att vidtaga eller upprätthålla valutarestriktioner. En formulering av sådan typ torde bättre svara mot valutalagens syfte.

Ej heller *Sveriges grossistförbund* anser sig kunna biträda utredningens förslag med avseende å valutalagens tillämpning i andra fall än krig eller krigsfara. Med lagändring i detta hänseende bör anstå i avbidan på ytterligare översyn av valutalagen. Förbundet anför.

Även om vi äro medvetna om att man även i andra, mindre kvalificerade lägen måste räkna med att i nödfall tillgripa regleringsåtgärder, bör detta dock icke lagstiftningsmässigt kunna ske annat än där så prövas oundgängligen nödvändigt med hänsyn till våra betalningsförhållanden med utlandet. En valutareglering kan aldrig få betraktas såsom ett normalt led i vår ekonomiska politik. Tvärtom måste målsättningen vara den, att den allmänna ekonomiska politiken utformas på ett sådant sätt, att man på valutaområdet kan tillämpa största möjliga frihet. Endast i sådana speciella lägen som oberoende av vår egen politik på ett allvarligt sätt påverkar våra utländska betalningsförhållanden bör valutareglering kunna tillgripas såsom skyddsåtgärd.

Enligt utredningens förslag får Kungl. Maj:t i fall, då förordnande icke må meddelas utan riksdagens samtycke, ej inhämta sådant samtycke, med mindre fullmäktige i riksbanken gjort framställning hos Kungl. Maj:t om tillämpning av valutalagen. *Kommerskollegium* uttalar att enligt kollegii mening en så långt gående begränsning av Kungl. Maj:ts handlingsfrihet icke är påkallad. Det bör vara tillfyllest med en föreskrift av innebörd, att Kungl. Maj:t icke må begära erforderligt samtycke utan fullmäktiges hörande; ett riksdagens organ bör icke kunna hindra Kungl. Maj:t att underställa riksdagen en fråga av denna art. Däremot anser kollegium den av utredningen förordade ordningen vara ändamålsenlig beträffande det fall, då Kungl. Maj:t utan riksdagens föregående samtycke äger förordna om lagens tillämpning; här bör framställning från fullmäktige avvaktas.

Utredningens förslag att Kungl. Maj:t icke skall behöva samråda med fullmäktige i riksgäldskontoret, innan förordnande om valutareglering utfärdas, har icke föranlett erinran från någon remissinstans.

Förslaget att i andra lägen än krig eller krigsfara beslut om valutareglering skall meddelas för viss tid tillgodoser enligt *bankofullmäktiges majoritet* på lämpligt sätt ett från riksbankshåll framfört önskemål om att de valutareglernade befogenheterna borde differentieras med hänsyn till på olika sätt kvalificerade situationer. Utan att den föreslagna lagtexten innehåller några distinktioner för olika lägen nås nämligen det avsedda resultatet genom att förordnande om valutareglering enligt lagförslaget skall gälla för viss tid och genom att riksdagens godkännande skall omfatta icke blott förordnandet i och för sig utan även de tillämpningsbestämmelser som utfärdas av Kungl. Maj:t. Härigenom vinnes nämligen garanti för att förordnandets omfattning blir från tid till annan omprövat av riksdagen med hänsyn till just då föreliggande valutasituation.

Svenska bankföreningen hälsar utredningens förslag i detta hänseende med tillfredsställelse. För att begränsningen skall få önskad effekt bör emellertid, framhåller föreningen, den tid, för vilken förordnande sålunda må utfärdas, genom uttryckligt stadgande i lagen maximeras till ett år.

Angelägenheten av att förordnanden av nu ifrågavarande slag begränsas till ett år understrykes jämväl i de yttranden, som avgivits av *exportföreningen*, *industriförbundet* och *grossistförbundet*.

Den av utredningen förordade skyldigheten för Kungl. Maj:t att, när riksdagens samtycke till eller godkännande av förordnande begäres, för riksdagen framlägga även de föreskrifter som Kungl. Maj:t utfärdat eller avser att utfärda, betraktar *bankföreningen* såsom en av förslagets väsentliga fördelar. På så sätt skapas garanti för periodiskt återkommande omprövning av innehållet i valutaförordningen eller blivande motsvarighet till denna. Föreningen anför vidare.

Även reglerna i en författning av valutaförordningens karaktär måste emellertid alltid bli jämförelsevis allmänt hållna. Ytterst kommer en valutareglernings materiella innehåll att bestämmas av de tillämpningsföreskrifter riksbanken utfärdar. Bankföreningen delar de sakkunnigas åsikt, att det av praktiska skäl ej gärna kan komma i fråga att låta riksdagen medverka vid utformningen av sådana detaljföreskrifter, men vill understryka önskvärheten av att riksbanken själv kontinuerligt har sin uppmärksamhet riktad på de nuvarande bestämmelserna av denna typ i syfte att så långt det låter sig göra liberalisera och förenkla dem. Enligt bankföreningens mening är det nämligen i hög grad önskvärt att lättnader i valutaregleringen genomföres i så snabb takt som möjligt. Ej minst är det av vikt att inga onödiga hinder uppställas för kapitalrörelserna. Bankföreningen vill framhålla, att denna fråga på senare tid fått ökad betydelse med hänsyn till de pågående europeiska integrationssträvandena. Även på andra områden än i fråga om kapitalrörelserna bör strävandena inriktas på en återgång till större frihet. Bankföreningen kan därför icke godtaga det framtidsprogram för valutaregleringen som på sommaren 1955 framlades av en kommitté inom riksbanken och som finnes återgivet i nu förevarande promemoria.

Spörsmålet rörande differentiering av befogenheterna enligt valutalagen för olika lägen har behandlats av några remissinstanser.

Sveriges industriförbund delar i sitt yttrande utredningens uppfattning att en i lagen föreskriven differentiering av nämnda befogenheter måste bli ganska schablonartad. Enligt förbundets åsikt bör dock svårigheterna icke överdrivas; det har varit möjligt att komma förbi dem, när det gällt fullmaktstagstiftning på andra viktiga områden av det ekonomiska livet.

Sveriges grossistförbund, som anser det beklagligt, att utredningen icke närmare gått in på detta spörsmål, erinrar om att man redan vid gällande valutalags tillkomst 1939 hade ganska olika uppfattningar om lagens innehåll. Det hade varit synnerligen önskvärt om utredningen sökt lägga grunden till en förutsättningslös omprövning av valutareglerna som sådan i samband med en analys av de framtida betingelserna för våra internationella betalningar. Särskilt viktigt är därför, att man vid utformandet av de framtida planerna för vår valutastiftning och dess tillämpning ger dessa en inriktning som för mot successiva lättnader i valutareglerna. Förbundet yttrar vidare.

Icke minst betydelsefullt härvidlag är att de olika förordnanden, som inrymms i 2 § valutalagen, ges en mera ingående prövning. Det gäller här såväl betalningsrörelsernas koncentration till valutabankerna som de av kommittén något berörda, väsentliga frågorna om brevkontrollen samt om hembudsskyldighet för utländska betalningsmedel.

Utän att närmare ingå på dessa speciella frågor vill vi framhålla, att exempelvis valutabankernas nuvarande särställning i första hand grundas på det tekniska behovet av att vid en ransonering av valutor koncentrera valutatransaktionerna till en begränsad krets av penninginstitut. I princip är en sådan koncentration av valutahandeln diskutabel under andra förhållanden än sådana som präglas av en påtaglig valutabrist.

Sveriges allmänna exportförening framhåller att valutalagens nuvarande utformning i tekniskt hänseende icke synes lämpa sig för den föreslagna differentieringen, som innebär att lagen endast delvis träder i tillämpning, om så förordnas. En omarbetning av lagtexten, så att den tydligt särskiljer olika grupper av mer eller mindre långtgående ingripanden, synes föreningens påkallad, om utredningens förslag i denna del skall kunna genomföras.

Gällande bestämmelser om rätt för myndigheterna att företaga brevkontroll anser *exportföreningen* vara ett så allvarligt ingrepp i en grundläggande medborgerlig rättighet att den bör förbehållas krigs- och krigsfarefallen. Åsikten att brevkontroll bör tillgripas endast i trängande fall kommer även till uttryck såväl i *grossistförbundets* som *industriförbundets* yttranden.

Rörande den formella avfattningen av lagtexten föreslår *bankföreningen*, att näst sista stycket av 1 § bör utgå. Dels förutsättes nämligen i nästföregående stycke i paragrafen, att förordnande skall kunna gi-

vas om tillämpning allenast delvis av bestämmelserna i 2, 5 och 9 §§, dels måste, såsom framgår av övergångsbestämmelserna till gällande valutalag, vissa stadganden i andra paragrafer kunna tillämpas även efter det att förordnande, som givits med stöd av lagen, upphört att gälla.

VI. Fråga om förordnande enligt valutalagen (¹/₇ 1959—³⁰/₆ 1960)

Bankofullmäktiges framställning

I sin förutnämnda skrivelse den 5 februari 1959 uttalar bankofullmäktige att behov får anses föreligga av att även efter den 30 juni 1959 bibehålla valutareglering. Fullmäktige hemställer därför att — därest utredningens förslag genomföres — Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att vad som stadgas i 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § och 9 § valutalagen skall äga tillämpning från och med den 1 juli 1959 under en tid av förslagsvis ett år framöver. Därest den föreslagna lagändringen ej skulle komma till stånd, föreslår fullmäktige att valutalagen i dess nuvarande utformning erhåller förlängd giltighet till och med den 30 juni 1960.

Beträffande frågan, i vilken utsträckning förordnande enligt valutalagen bör meddelas, anför fullmäktige såsom motivering till sitt förslag härutinnan följande.

Enligt 5 § valutalagen kan Kungl. Maj:t då så finnes behövt för tillsyn å efterlevnad av förordnande enligt 2 § i lagen bl. a. medgiva rätt för polismyndighet, riksbanken eller tjänsteman, som riksbanken därtill förordnar, att öppna och granska brev och andra försändelser till eller från utlandet, som finnas i postverkets vård. Denna fullmakt har tagits i anspråk genom att Kungl. Maj:t i 26 § andra stycket valutaförordningen givit riksbanken eller av riksbanken förordnad tjänsteman rätt att då så erfordras för att hindra eller uppdaga vissa valutabrott öppna och granska postförsändelser till eller från utlandet. Denna bestämmelse i valutaförordningen har icke utnyttjats under åtskilliga år och synes icke för närvarande ha någon uppgift att fylla. Härtill kommer att brevöppningsmöjligheten kan i nuvarande läge te sig stötande även om bestämmelsens begränsade syfte klart anges. Med utgångspunkt från sådana överväganden har också riksdagen uttalat sig för avskaffande av brevöppningsmöjligheten (BoU 9/1957, Rskr 203/1957). Stadgandet synes därför böra utgå ur valutaförordningen.

Riksbankens hembudskungörelse har upphört att gälla från och med den 29 december 1958 (SFS 659/1958). Med hänsyn härtill och då den avsedda författningstekniska omläggningen av valutaregleringen bl. a. syftar till att genom återkommande ändringar i valutaförordningen låta denna anpassa sig efter ett skiftande valutaläge synes mest konsekvent att bestämmelserna om hembudsskyldighet i 10 och 11 §§ valutaförordningen utgå ur de nya valutaföreskrifter som skulle komma att utfärdas. Härav skulle i sin tur föranledas redaktionella jämkningar av nuvarande 12 §, 19 § 1) och 24 § sista stycket i valutaförordningen. Om man sålunda är beredd att avskaffa valutaförordningens hembudsbestämmelser torde emellertid anledning saknas att sätta i kraft det häremot svarande fullmaktstadgandet i valutalagen, 2 § första stycket 3).

Tilläggas må i detta sammanhang att jämväl riksbankens valutastyrelse som behandlat frågan vilka ändringar i valutaförordningen som vore önsk-

värda i händelse av den nya lagstiftningens antagande anslutit sig till uppfattningen, att 10 och 11 §§ samt 26 § andra stycket böra upphävas.

Även för den händelse nuvarande valutalag erhåller förlängd giltighet i oförändrat skick, förordar bankofullmäktige att bestämmelserna i 10 och 11 §§ samt 26 § andra stycket valutaförordningen upphäves.

Reservanten inom bankofullmäktige hänvisar i sitt yttrande till vad han uttalat vid fullmäktiges behandling av utredningens promemoria.

Yttrandena

Den av riksbanksfullmäktige i skrivelsen den 5 februari 1959 gjorda framställningen har lämnats utan erinran av *fullmäktige i riksgäldskontoret, bank- och fondinspektionen, kommerskollegium* samt *Svenska bankföreningen*.

Kommerskollegium understryker att, så länge det nuvarande systemet med bilaterala handels- och betalningsförbindelser vidmakthålles gentemot länder vilkas valutor icke är konvertibla, torde icke heller en valutareglering kunna undvaras.

Sveriges allmänna exportförening finner det vara ett steg i rätt riktning att bankofullmäktige i sin framställning om fortsatt valutareglering vill undantaga bestämmelserna om hembudsskyldighet samt rätt till brevöppning. Föreningen anser emellertid att — sedan Sverige numera genomfört en begränsad valutakonvertibilitet — säkerligen åtskilliga andra delar av den gällande materiella valutaregleringen utan olägenhet skulle kunna slopas. En utredning syftande till en snar avveckling av valutaregleringen bör därför utan dröjsmål igångsättas, varefter betydligt bättre möjligheter kommer att förefinnas för bedömandet av behovet av en valutareglering för tiden efter den 1 juli 1959.

Behovet av en ytterligare översyn av valutalagen framhålles även i de yttranden, som avgivits av Sveriges grossistförbund och Sveriges industriförbund. Med hänsyn härtill biträder *grossistförbundet*, ehuru det i och för sig icke har något att erinra mot bankofullmäktiges framställning för det fall utredningens förslag genomföres, endast fullmäktiges andrahandsyrkande om förläggning av valutalagen i dess nuvarande form. Ej heller *industriförbundet* motsätter sig en sådan förlängning i avbidan på ny utredning.

De av bankofullmäktige föreslagna ändringarna i den nuvarande valutaförordningen har icke föranlett någon erinran. *Industriförbundet* ifrågasätter dock huruvida icke ytterligare bestämmelser i valutaförordningen kan utgå.

VII. Departementschefen

Valutaregleringen i vårt land grundar sig huvudsakligen på två författningar, nämligen 1939 års valutalag och den år 1940 utfärdade valutaförordningen. Valutalagen är en fullmaktslag. Med stöd av denna kan Kungl. Maj:t

under vissa i lagen angivna förutsättningar förordna om valutareglering. De närmare föreskrifterna härom upptages i valutaförordningen. Riksbanken äger meddela de särskilda bestämmelser, som erfordras för valutaförordningens tillämpning.

Valutalagen är tidsbegränsad. Valutaförordningen gäller så länge valutalagen äger giltighet. Ursprungligen gällde valutalagen till och med den 31 mars 1940. Den har därefter regelmässigt förlängts för ett år åt gången och senast erhållit fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1959. Samtidigt har således giltighetstiden av valutaförordningen automatiskt förlängts.

Under kriget tillkom även åtskilliga andra fullmaktslagar, som gav Kungl. Maj:t befogenhet att under särskilda förutsättningar vidtaga åtgärder bl. a. i fråga om folkförsörjningen, förfoganderätten och priskontrollen. Flera av dessa lagar har på senare år givits ny utformning i samband varmed de förlänats giltighet tills vidare. Såsom exempel kan nämnas allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen av år 1954 samt allmänna prisregleringslagen av år 1956. Även på andra områden har arbetet fortgått med att anpassa beredskapslagstiftningen till förhållandena sådana de utvecklats under efterkrigstiden.

Såsom nämnts i den tidigare redogörelsen har en inom finansdepartementet tillsatt utredning numera framlagt förslag till viss teknisk omläggning av valutalagstiftningen, syftande till att ge denna en utformning, som i fråga om förutsättningarna för dess tillämpning anknyter till nyssnämnda moderna fullmaktslagar. Förslaget innebär sålunda i sina huvudlinjer att valutalagen som sådan, d. v. s. själva fullmaktslagen, erhåller giltighet tills vidare. Valutareglering, som införes med stöd av lagen, skall däremot alltså vara tidsbegränsad liksom de föreskrifter om valutareglering som upptages i valutaförordningen.

Vid remissbehandlingen har dessa huvudlinjer i utredningens förslag tillstyrkts av flertalet instanser. I några yttranden har förslaget dock avstyrkts, närmast från utgångspunkten att ett genomförande därav skulle innebära en permanentning av valutaregleringen.

Den tekniska omläggning och modernisering på beredskapslagstiftningens område, som ägt rum under senare år, bör enligt min mening nu genomföras även beträffande valutalagstiftningen. I likhet med vad som skett i fråga om andra fullmaktslagar bör sålunda valutalagen givas giltighet tills vidare. Valutareglering, som införes med stöd av lagen, bör däremot — på motsvarande sätt som då andra fullmaktslagar utnyttjas — i princip vara tidsbegränsad.

En omläggning av valutalagstiftningen i enlighet med vad jag nu förordat innebär, såsom framgått av det föregående, inte någon permanentning av själva valutaregleringen. Endast den grundläggande fullmaktslagen får giltighet tills vidare. Frågan om valutareglering skall äga rum blir däremot liksom hittills beroende av huruvida de särskilda förutsättningar härför, som angives i fullmaktslagen, är för handen och giltigheten av införd valutareglering kommer även i fortsättningen att vara tidsbegränsad.

Valutalagen är i sin nuvarande utformning så konstruerad att den kan tillämpas vid krig, krigsfara eller utomordentliga av krig föranledda förhållanden, i den mån så prövas oundgängligen nödigt för uppnående av det mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Föreligger, när riksdagen ej är samlad, någon av nu angivna situationer äger Kungl. Maj:t, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret, utfärda förordnande om valutareglering i enlighet med lagens närmare bestämmelser. Förordnande må dock ej meddelas med mindre riksdagskallelse utgått eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Förordnandet upphör att gälla, om det ej godkännes av riksdagen inom trettio dagar från riksdagens början. Under tid, då riksdagen är samlad, äger Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke meddela enahanda förordnande.

Enligt utredningens förslag skall valutalagens bestämmelser om valutareglering automatiskt träda i tillämpning, om Sverige kommer i krig. Hotas landet av krig, skall Kungl. Maj:t — efter framställning av bankofullmäktige — äga förordna om valutareglering. Förordnandet skall dock i detta fall underställas riksdagens prövning inom en månad för godkännande. Valutareglering, som föranletts av krig eller krigsfara, är tidsbegränsad såtillvida som den skall upphävas i nära anslutning till att kriget eller krigsfaran upphört. Då det i andra fall än krig eller krigsfara prövas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet, äger, på framställning av bankofullmäktige, Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke förordna att valutalagens bestämmelser helt eller delvis skall för viss tid träda i tillämpning. Om riksdagens beslut ej utan synnerlig olägenhet kan avvaktas, får Kungl. Maj:t interimistiskt utfärda begränsat förordnande. Begränsningen innebär att förordnandet icke får avse hembudsskyldighet. Sådant förordnande måste dock inom viss kortare tid underställas riksdagens prövning. De föreskrifter, som Kungl. Maj:t utfärdar eller avser att utfärda med stöd av fullmaktslagen, skall föreläggas riksdagen när samtycke till förordnande begäres eller underställning sker.

Vad utredningen föreslagit i fråga om tillämpningen av valutalagens bestämmelser om valutareglering då riket kommer i krig eller krigsfara har i huvudsak lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även för egen del anser jag mig i princip kunna godtaga förslaget. Detta ligger också i linje med gällande betingelser för tillämpningen av annan nyare beredskapslagstiftning, såsom allmänna förfogandelagen och allmänna ransoneringslagen. I ett avseende har jag likväl funnit anledning till viss jämkning av utredningens förslag. Enligt förslaget skall Kungl. Maj:t i fall av krigsfara äga förordna om valutareglering först efter framställning av riksbanksfullmäktige. Då emellertid bedömningen av när krigsfara skall anses föreligga i första hand bör ankomma på Kungl. Maj:t, synes det mindre lämpligt att Kungl. Maj:t skall behöva avvakta framställning från bankofullmäktige för att kunna utfärda förordnande om valutareglering. Det torde vara tillräckligt att Kungl. Maj:t hör fullmäktige, innan förordnandet meddelas.

Vad angår tid, då riket icke är i krig eller krigsfara, innebär utredningens förslag att valutareglering skall kunna införas, när så provas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet. Härigenom utmönstras den nu gällande förutsättningen att utomordentliga av krig föranledda förhållanden skall vara rådande.

Av remissinstanserna har flertalet godtagit utredningens förslag. I några yttranden har dock gjorts gällande, att förslaget skulle innebära en avsevärd utvidgning av de faktiska förutsättningarna för en valutareglering i fredstid i förhållande till vad som för närvarande gäller. Det bör fordras, menar man, att mer kvalificerade och avgränsade situationer är för handen.

Att behov av valutareglering kan föreligga även då krig eller krigsfara icke råder torde vara uppenbart och har ej heller ifrågasatts vid remissbehandling. För att valutareglering skall kunna tillämpas i fredstid synes emellertid den nu gällande förutsättningen — att utomordentliga, av krig föranledda förhållanden föreligger — vara mindre ändamålsenlig. Anknytning bör i stället, såsom utredningen också förordat, ske till de omständigheter som främst kan anses motivera en valutareglering under fredsförhållanden, nämligen den penningpolitiska målsättningen och betalningsförhållandena med utlandet. De betänkligheter mot en sådan anknytning, som framförts i vissa remissyttranden, anser jag icke böra tillmätas större betydelse. Såsom utredningens förslag utformats skall nämligen, då krig eller krigsfara ej råder, riksdagens samtycke till förordnande om valutareglering alltid inhämtas antingen omedelbart eller inom viss kortare tid. Därvid skall även tillämpningsföreskrifterna föreläggas riksdagen. Härigenom kommer, vilket också understrukits vid remissbehandlingen, riksdagen att få möjlighet att utöva ett avgörande inflytande på omfattningen av Kungl. Maj:ts fullmakter.

Jag tillstyrker således att förutsättningarna för valutareglering i fredstid erhåller den av utredningen föreslagna utformningen.

Såsom tidigare nämnts innebär utredningens förslag att förordnande om valutareglering i andra lägen än krig eller krigsfara skall meddelas för viss tid. Från flera remissinstansers sida har framhållits angelägenheten av att dylika förordnanden genom uttryckligt stadgande i valutalagen begränsas till ett år.

Det sålunda framförda önskemålet finner jag böra beaktas. Den hittillsvarande valutaregleringen har regelmässigt underställts riksdagen varje år. Anledning föreligger icke att nu frångå denna ordning. Jag förordar därför att i valutalagen stadgas att förordnande som nyss sagts må meddelas för högst ett år varje gång. Motsvarande begränsning återfinnes även i exempelvis allmänna förfogande- och ransoneringslagarna.

Med den av mig förordade utformningen av förutsättningarna för valutareglering i fredstid torde det icke vara erforderligt med särskilda regler, som begränsar Kungl. Maj:ts befogenheter i vissa i och för sig mindre utsatta

situationer. En tillräcklig differentiering uppnås genom att riksdagen kan avpassa fullmakterna efter det aktuella läget och får möjlighet att yttra sig över innehållet i tillämpningsföreskrifterna. För att i fråga om fullmakterna underlätta ett särskiljande av de olika befogenheterna i 5 § valutalagen, däribland rätten till brevkontroll, synes författningsrummet lämpligen böra uppdelas på olika punkter. Ehuru det ifrågasatts om icke bestämmelsen angående brevkontroll bör förbehållas krigs- och krigsfarefallen, anser jag i likhet med utredningen att sådan kontroll kan erfordras även i andra för riket allvarliga situationer. Den formella möjligheten att förordna om brevkontroll även under fredsförhållanden bör därför bibehållas. Dock bör på samma sätt som i fråga om hembudsskyldigheten interimistiskt förordnande icke få avse brevkontroll.

Med beaktande av vad nu anförts har inom finansdepartementet utarbetats förslag till lag om ändringar i valutalagen.

Såsom nämnts utlöper giltighetstiden för valutalagen i dess nuvarande utformning den 30 juni 1959. Med den av mig förordade omläggningen av valutalagstiftningen kommer de fullmaktsstadganden i valutalagen, på vilka den hittillsvarande valutaregleringen grundats, icke längre att gälla efter den angivna tidpunkten. Fullmäktige i riksbanken har därför hemställt att Kungl. Maj:t, därest utredningens förslag föranleder lagstiftning, måtte inhämta riksdagens samtycke till förordnande om fortsatt valutareglering under förslagsvis ett år. Förordnandet bör enligt fullmäktige avse 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § och 9 § valutalagen enligt lagens nya lydelse. Anledning till förordnande om hembudsskyldighet enligt 2 § första stycket 3) föreligger enligt fullmäktiges mening således icke för närvarande; tidigare gällande hembudsskyldighet avskaffades i samband med att den svenska kronans utbytbarhet ökades i december 1958.

Flertalet remissinstanser har lämnat bankofullmäktiges framställning utan erinran. Några framhåller dock, att behov föreligger av ytterligare översyn av valutalagstiftningen, och anser sig därför endast kunna biträda förslaget om en förlängning av valutalagen i dess nuvarande utformning.

Omläggningen av valutalagstiftningen innebär som framgått av det nyss nämnda att den nuvarande valutaregleringen och därmed även valutaförordningen upphör att gälla med utgången av juni innevarande år. I likhet med riksbanksfullmäktige anser jag att valutareglering erfordras också efter denna tidpunkt. Jag tillstyrker därför att riksdagens samtycke till fortsatt valutareglering inhämtas. Förordnandet — som bör avse ett år — bör innehålla fullmakter för Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med vad bankofullmäktige förordat. Det bör således icke omfatta hembudsskyldighet. Med hänsyn till att den i 5 § valutalagen inrymda befogenheten för Kungl. Maj:t att föranstalta om brevkontroll sedan lång tid icke utnyttjats och då i dagens läge behov av sådan kontroll icke torde föreligga, synes även denna befogenhet kunna undantagas från förordnandet.

I enlighet med det förut sagda skall, då riksdagens samtycke till förordnan-

de om fortsatt valutareglering begäres, förslag till valutaföreskrifter jämväl föreläggas riksdagen. Förslag härtill har utarbetats inom finansdepartementet. I förslaget har den nuvarande valutaförordningens bestämmelser i huvudsak bibehållits. Enär valutaregleringens utformning i vårt land kan tänkas komma att röna inflytande av utvecklingen av planerna rörande det nordiska och det västeuropeiska ekonomiska samarbetet, har det icke ansetts ändamålsenligt att redan i nu förevarande sammanhang företaga någon mera allmän översyn av valutaförordningens bestämmelser.

Avgränsningen av det tilltänkta förordnandet om fortsatt valutareglering medför emellertid, såsom också riksbanksfullmäktige uttalat, att bestämmelserna om hembudsskyldighet och brevkontroll i 10 och 11 §§ samt 26 § andra stycket nuvarande valutaförordning bör utgå. Till följd härav har vissa redaktionella jämkningar företagits i andra paragrafer i valutaförordningen. Jämväl i övrigt har smärre ändringar i författningstexten blivit erforderliga. Den tidpunkt, från vilken en utlänning skall ha haft fast bostad i Sverige för att enligt förordningen räknas såsom bosatt här i riket, har sålunda framflyttats till den 1 januari 1957. Såsom jag uttalade i 1957 års proposition med förslag till ändring av bl. a. 6 § valutalagen är vidare 18 § valutaförordningen icke längre erforderlig. Paragrafen har därför fått utgå. I enlighet med strafflagens terminologi har uttrycket delaktighet i brott i nuvarande 23 § valutaförordningen (motsvarar 19 § i departementsförslaget) utbytt mot medverkan till brott. Lagen den 20 april 1951 med vissa bestämmelser om böter och viten gör att 25 § valutaförordningen är överflödig. Även den nuvarande 9 § i valutaförordningen samt övergångsbestämmelsen i 28 § har såsom numera obehövliga utmönstrats. Några sakliga skiljaktigheter i övrigt i förhållande till nuvarande valutaförordning företer icke departementsförslaget.

Vid statsrådsprotokollet för denna dag torde såsom bilagor (*Bilaga 1 och 2*)¹ få fogas de inom finansdepartementet upprättade förslagen till

- 1) *lag om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag; samt*
- 2) *valutaförordning.*

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det under 1) omnämnda lagförslaget måtte för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Karl-Henrik Ekberg

¹ Dessa bilagor, vilka är likalydande med de vid propositionen fogade författningsförslagen, har här uteslutits.

Utredningens förslag

till

Lag

om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag

Härigenom förordnas, *dels* att rubriken till lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939¹ skall lyda på sätt nedan angives, *dels* att 1 och 2 §§ nämnda lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande sägs, *dels ock* att lagen, vilken jämlikt lag den 25 april 1958 (nr 210) gäller till och med den 30 juni 1959, skall äga fortsatt giltighet tills vidare.

Valutalag

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i 2 § första stycket samt 5 och 9 §§ träda i tillämpning. Då kriget upphört, stadgar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock att vad nu sagts ej skall gälla, i den mån bestämmelserna alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra eller tredje stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger, på framställning av fullmäktige i riksbanken, Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagens prövning. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen godkänt, är det samma förfallet. Upphör krigsfaran, varder senast före nästkommande riksdagssessions avslutande meddelat förordnande av Konungen upphävt, i den mån icke förordnandet på grund av vad i tredje stycket sägs alltjämt skall gälla.

Då i andra fall än som avses i första och andra stycket så provas erforderligt för uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet äger, på framställning av fullmäktige i riksbanken, Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2 § första stycket samt 5 och 9 §§ stadgas helt eller delvis skall under viss tid äga tillämpning. Såvitt angår 2 § första stycket 1), 2) samt 4)—7) ävensom 5 och 9 §§ må Konungen utan samtycke av riksdagen meddela förordnande som nu sagts, om riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas. Sådant förordnande skall inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom

¹ Senaste lydelse av 2, 6 och 6 a §§ se 1957:251 samt av 5 § se 1940:613.

en månad från början av nästkommande session underställas riksdagens prövning. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader godkänner förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.

Under tid, då bestämmelse i 2 § första stycket eller 5 § eller 9 § äger tillämpning, skola jämväl övriga stadganden i lagen tillämpas.

Då underställning av förordnande sker eller samtycke till förordnande begäres, skola även de föreskrifter, som Konungen i förordnandet med stöd av bestämmelserna i 2 § första stycket samt 5 och 9 §§ utfärdat eller avser att utfärda, föreläggas riksdagen.

2 §.

I förordnande, som av Konungen meddelas, må föreskrivas:

- 1) att allenast — — — (utländska värdepapper);
- 2) att utländska — — — riksbanken bestämmer;
- 3) att dylika — — — svenskt mynt;
- 4) att svenska — — — i utlandet;
- 5) att dylika — — — till riket;
- 6) att över — — — bestämmer; och
- 7) att i — — — till valutabank.

Genom förordnande — — — tillkommande befogenheter.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 31 mars 1959.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden BECKMAN,
E. SÖDERLUND,
TAMMELIN,
regeringsrådet NEVRELL.

Enligt lagrådet den 18 mars 1959 tillhandakommet protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 27 februari 1959, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Åke Åhström.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Clas Amilon

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 april
1959.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, lagrådets den 31 mars 1959 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 27 februari 1959 remitterade förslaget till *lag om ändring i lagen om förfogande över utländska betalningsmedel m. m. under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (valutalag) den 22 juni 1939 (nr 350) så ock om fortsatt giltighet av samma lag.*

Med förmälan att lagrådet lämnat det remitterade lagförslaget utan erinran och under åberopande av vad som anförts vid anmälan av ärendet den 27 februari 1959 hemställer föredragande departementschefen att Kungl. Maj:t genom proposition måtte

dels föreslå riksdagen att antaga förenämnda lagförslag;
dels begära riksdagens samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen i dess föreslagna lydelse förordnar, att vad i 2 § första stycket 1), 2) och 4)—7) samt 5 § 1) och 3) ävensom 9 § samma lag stadgas skall äga tillämpning under tiden från och med den 1 juli 1959 till och med den 30 juni 1960;

dels ock inhämta riksdagens yttrande över det inom finansdepartementet upprättade förslaget till valutaförordning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställa förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:
Göran Waldau